

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра управління

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри управління
доктор наук з державного
управління, доцент
Рябець Катерина Анатоліївна

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Управлінські аспекти впровадження практик миротворчої
освіти в освітній процес закладу загальної середньої освіти»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

**073.00.03 Управління закладом освіти (за рівнями) другого
(магістерського) рівня вищої освіти**

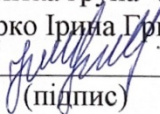
Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 073 Менеджмент

Кваліфікація: Магістр менеджменту

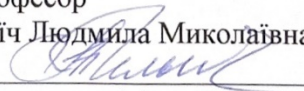
Виконав(ла):

Студентка група УЗОм-1-24-1.43
Берко Ірина Григорівна.

(підпис)

Науковий керівник:

Доктор економічних наук
Професор
Ільч Людмила Миколаївна

(підпис)

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Берко Ірина Григорівна

Управлінські аспекти впровадження практик миротворчої освіти в освітній процес закладу загальної середньої освіти. К.: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Факультет економіки та управління, 2025

Науковий керівник - Ільч Людмила Миколаївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління Факультет економіки та управління.

У кваліфікаційній магістерській роботі розглянуто проблему управлінського забезпечення впровадження практик миротворчої освіти в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти як одного з пріоритетних напрямів розвитку сучасної української школи. Актуальність дослідження зумовлена соціальними викликами воєнного часу, необхідністю формування безпечного, психологічно комфортного та інклюзивного освітнього середовища, розвитку культури миру, ненасильницької взаємодії й громадянської відповідальності учнів.

Ключові слова: миротворча освіта, культура миру, миротворча компетентність, освітнє середовище, управління закладом освіти, безпечна школа, Нова українська школа.

Структура роботи: робота містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Обсяг роботи 78 сторінки, 4 рисунки, 2 додатки. Кількість використаних джерел 74.

SUMMARY

Managerial Aspects of Implementing Peace-Building Education Practices in the Educational Environment of General Secondary Education Institutions. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Faculty of Economics and Management, 2025.

Academic Supervisor - Iliich Liudmyla Mykolaivna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management, Faculty of Economics and Management.

The master's qualification thesis addresses the problem of managerial support for the implementation of peace-building education practices in the educational environment of general secondary education institutions as one of the priority directions in the development of the modern Ukrainian school. The relevance of the study is determined by the social challenges of wartime conditions, the need to create a safe, psychologically comfortable, and inclusive educational environment, as well as to foster a culture of peace, non-violent interaction, and civic responsibility among students.

Keywords: peace-building education, culture of peace, peace-building competence, educational environment, educational institution management, safe school, New Ukrainian School.

Structure of the thesis: the paper consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of references, and appendices. The total volume is 78 pages, including 4 figures and 2 appendices. The list of references comprises 74 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИРОТВОРЧОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗЗСО.....	9
1.1. Теоретичні підходи до формування миротворчої компетентності у ЗЗСО.....	9
1.2. Роль управлінських аспектів у впровадженні практик миротворчої освіти.....	18
1.3. Правові та організаційні умови для розвитку миротворчої освіти у ЗЗСО.....	22
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК МИРОТВОРЧОЇ ОСВІТИ У ЗЗСО.....	33
2.1. Організаційно-управлінська характеристика Ліцею №142 м. Києва як бази дослідження.....	33
2.2. Аналіз стану впровадження практик миротворчої освіти в освітньому процесі Ліцею №142 м. Києва	38
2.3. Шляхи удосконалення управлінських аспектів впровадження практик миротворчої освіти у Ліцеї № 142 м. Києва.....	47
Висновки до розділу 2	59
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти
МОН – Міністерство освіти і науки України
НУШ – Нова українська школа
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ЮНЕСКО (UNESCO) – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІСЕФ (UNICEF) – Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй
КМУ – Кабінет Міністрів України
НПА – нормативно-правові акти
СОН – соціально-емоційне навчання (іноді позначається як SEL – Social Emotional Learning)
ННК – ненасильницька комунікація
КПК – культура педагогічної комунікації
СВБ – безпечне освітнє середовище (у тексті вживається як “середовище безпеки”)
ОЗО – освітня організація
УЗО – управління закладом освіти
ЕБК – емоційно-безпечний клімат
ППР – програми превенції та реагування
ППМ – практики позитивної медіації
ССП – служба шкільного порозуміння
ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології
ОТГ – об'єднана територіальна громада
ГС – громадянське суспільство
ППЗ – педагогічні працівники закладу
КУО – культура управління організацією
КПУ – компетентнісний підхід в управлінні
ПРН – програми розвитку навичок
СЗ – суб'єкти взаємодії
АДК – адміністративно-діяльнісна компетентність керівника
ПКК – професійно-комунікативна компетентність
ФЛ – фасилітативне лідерство
КЛ – коучингове лідерство
СММ – системний моніторинг і менеджмент

ВСТУП

У сучасному світі, де глобалізаційні процеси та політичні конфлікти дедалі частіше створюють загрози для стабільності суспільств, питання формування культури миру та стійкості освітнього середовища набуває особливої актуальності. Миротворча освіта у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) виступає важливим інструментом запобігання конфліктам, формування соціальної згуртованості та розвитку особистісних якостей здобувачів освіти.

Управлінські аспекти впровадження практик миротворчої освіти є ключовими для забезпечення результативності таких програм у ЗЗСО. Вони охоплюють організаційно-правові, методичні, кадрові та фінансові механізми, спрямовані на інтеграцію принципів культури миру в освітній процес. Ефективне управління миротворчими практиками потребує глибокого розуміння сутності цих процесів, належного методичного забезпечення та професійної готовності керівників ЗЗСО.

Актуальність дослідження визначається необхідністю підготовки керівників ЗЗСО до впровадження практик миротворчої освіти, створення безпечного й підтримуючого освітнього середовища та підвищення ефективності управлінської діяльності в умовах викликів сьогодення.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному аналізі управлінських аспектів впровадження практик миротворчої освіти у ЗЗСО та розробці рекомендацій щодо їх удосконалення.

Завдання дослідження:

1. Визначити теоретичні засади миротворчої освіти.
2. Проаналізувати нормативно-правову базу України та міжнародні документи, що регламентують розвиток освіти для миру в ЗЗСО
3. Аналіз управлінських аспектів в освітньому середовищі з українського та міжнародного досвіду впровадження миротворчої освіти

4. Огляд сучасного стану застосування практик миротворчої освіти у ЗЗСО
5. Сформулювати рекомендації для керівників ЗЗСО щодо впровадження миротворчих практик в освітній процес

Об'єкт дослідження - впровадження практик миротворчої освіти.

Предмет дослідження - управлінські аспекти впровадження практик миротворчої освіти в освітній процес закладу загальної середньої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

Уперше: здійснено комплексне наукове обґрунтування управлінських аспектів впровадження практик миротворчої освіти в освітній процес закладу загальної середньої освіти в умовах воєнного та постконфліктного суспільства, що дозволило розглядати миротворчу освіту як об'єкт цілеспрямованого управління на рівні ЗЗСО;

Удосконалено: підходи до управління процесами формування безпечного, психологічно комфортного та інклюзивного освітнього середовища шляхом системної інтеграції миротворчих практик (медіації, ненасильницької комунікації, відновних підходів, соціально-емоційного навчання) у внутрішню систему менеджменту ЗЗСО;

Набуло подальшого розвитку: явлення про безпечне освітнє середовище як управлінську категорію, що поєднує правові, організаційні, психологічні та педагогічні умови реалізації миротворчої освіти у ЗЗСО.

Методи дослідження Для реалізації основних завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів:

- *теоретичні:* аналіз філософської, педагогічної літератури, нормативно-правових документів з питань впровадження миротворчої освіти;
- *емпіричні:* спостереження, анкетування, тестування, бесіди, неформальне інтерв'ю;
- *методи статистичної обробки даних.*

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування рекомендацій у діяльності керівників ЗЗСО для підвищення ефективності управління процесами миротворчої освіти та формування безпечного освітнього середовища.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях, засіданнях кафедри управління, а також у процесі проходження педагогічної практики у ЗЗСО.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок основного тексту. Робота містить 4 рисунків, 4 таблиці і 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИРОТВОРЧОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗЗСО

1.1. Теоретичні підходи до формування миротворчої компетентності у ЗЗСО

Формування миротворчої компетентності в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) виступає одним із ключових напрямів сучасної гуманістично орієнтованої педагогіки, що набуває особливої актуальності в умовах збройного конфлікту, соціальної напруги, поляризації суспільства, інформаційних війн та глобальних криз. Сучасна школа покликана не лише передавати знання, а й формувати особистість, здатну до критичного мислення, ненасильницької комунікації, толерантності, міжкультурного діалогу та конструктивного вирішення конфліктів. Саме ці якості є основою миротворчої компетентності та виховання гідного майбутнього покоління. У повоєнній Україні миротворча освіта буде особливо актуальною, оскільки країна має пройти складний період, пов'язаний з війною, втратами та пораненнями, змінити формування образу ворога, що підсилює потребу у формуванні в молоді навичок мирного співжиття та вирішення спільних проблем світової спільноти.

Якщо аналізувати теоретичні підходи до формування миротворчої компетентності у закладах загальної середньої освіти, то вони розвиваються у логіці поєднання компетентнісної, ціннісної та діяльнісної парадигм, що по-різному акцентується в українських та зарубіжних дослідженнях, але сходиться у визнанні миротворчої компетентності інтегральною характеристикою особистості, яка поєднує знання про мир і конфлікт, уміння ненасильницької взаємодії, установки та цінності культури миру.

У зарубіжних наукових дослідженнях проблематика впровадження практик миротворчої освіти розглядається переважно в контексті управління освітніми системами, лідерства в школі, формування культури миру та безпечного освітнього середовища. У документах і дослідженнях

UNESCO, OECD, Council of Europe миротворча освіта трактується як комплекс управлінських, педагогічних і соціальних практик, спрямованих на розвиток ненасильницької комунікації, толерантності, соціальної згуртованості та запобігання конфліктам у шкільному середовищі. Зарубіжні автори (J. Galtung, I. Harris, D. Hicks, B. Reardon) наголошують, що ефективність миротворчих ініціатив у школах значною мірою залежить від управлінських рішень керівника, його здатності інтегрувати цінності миру в освітню політику закладу, систему внутрішніх правил і стиль комунікації з педагогічним колективом. Дослідження з освітнього менеджменту підкреслюють роль шкільного лідерства у створенні безпечного, інклюзивного та діалогічного середовища, де практики миротворчої освіти стають складовою організаційної культури, а не лише окремими освітніми заходами. Узагальнення зарубіжного досвіду свідчить, що саме управлінський підхід визначає сталість і результативність впровадження миротворчих практик у закладах загальної середньої освіти (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Зарубіжні підходи до управлінських аспектів впровадження практик миротворчої освіти

Автор / організація	Назва праці	Ключова ідея дослідження	Управлінський аспект для ЗЗСО
J. Galtung	Peace by Peaceful Means (1996)	Миротворча освіта має бути системною складовою освітньої політики, орієнтованої на формування позитивного миру	Необхідність інтеграції цінностей миру в стратегію розвитку закладу та управлінські рішення керівника
I. Harris	Peace Education (2004)	Школа є ключовою інституцією миротворчої освіти; ефективність залежить від управлінської підтримки	Роль директора у впровадженні миротворчих практик як постійного елементу діяльності школи
I. Harris, M. Morrison	Peace Education (2013)	Миротворча освіта реалізується через whole-school approach	Управління шкільною культурою, правилами, комунікаціями та взаємодією

1	2	3	4
D. Hicks	Education for Peace (1988)	Освіта миру має охоплювати не лише навчальний зміст, а й організаційну культуру школи	Формування безпечного, діалогічного середовища через управлінські механізми
B. Reardon	Comprehensive Peace Education (1988)	Миротворча освіта — це ціннісна політика закладу освіти	Відповідальність керівництва за реалізацію цінностей миру на рівні інституції
UNESCO	Global Citizenship Education (2015)	Освіта миру як складова глобального громадянства	Інституційна відповідальність керівництва школи за створення безпечного та інклюзивного середовища
Council of Europe	Competences for Democratic Culture (2016)	Демократична культура та миротворчі компетентності формуються через освітнє середовище	Лідерська роль адміністрації у впровадженні демократичних і миротворчих практик

Джерело: розроблена автором у ході аналізу зарубіжного досвіду

Отже, аналіз зарубіжних досліджень свідчить, що ефективність упровадження практик миротворчої освіти в закладах загальної середньої освіти значною мірою визначається управлінськими рішеннями керівника, стилем лідерства та здатністю інтегрувати цінності миру в організаційну культуру школи. Це підтверджує доцільність подальшого аналізу управлінських аспектів реалізації миротворчої освіти в українських ЗЗСО.

У сучасних українських працях (Л. Ільч, О. Акіліна, Е. Помиткін, Л. Кондрацька та ін.) миротворча освіта розглядається як відповідь на виклики війни та суспільної травми, а отже, як стратегічний напрям гуманізації освітнього простору. У навчальному посібнику «Освіта для розвитку миру та толерантності» (2024) підкреслюється, що мир є багатовимірним явищем (внутрішній, міжособистісний, міжгруповий, міжкультурний, міжнародний, екологічний виміри) і не може зводитися лише до відсутності насильницького конфлікту, а передбачає справедливість, співпрацю, турботу й толерантність; виховання в дусі миру, за Ільч та співавтори, покликане подолати редукаціоністське розуміння миру лише як «припинення війни» та спрямувати освіту на формування

«культури миру» як системи цінностей і норм поваги до людської гідності, прав людини, ненасильницьких моделей поведінки[60, с10].

У статті Л. Ільч «Миротворча освіта: генеза поняття, сутність, зміст» (2022) наголошено, що миротворча освіта в умовах військового часу в Україні, набуває надзвичайної актуальності. Нині вона визначена потребою ведення державотворчих процесів на засадах гуманізації, демократії, соціальної справедливості[45, с. 229].

Е. Помиткін у працях 2024 року, аналізуючи «миротворчу роль освіти в унеможливленні війн», говорить «Ключовим завданням миротворчої освіти є формування в учнів загальнолюдського ціннісного модуля, який включає миротворчі якості особистості та різні види її розвитку, орієнтовані на запобігання війнам як способу розв'язання суперечностей[63 с.87].»

Л. Кондрацька, розглядаючи «культуру миру» у духовному вимірі освіти, пропонує сотеріологічну концепцію миротворчої освіти, де центральне місце посідає переживання співприсутності, співдії, співчуття та співпереживання як умов формування майбутньої «миротворчої особи», здатної до емпатійного діалогу і прийняття культурної, релігійної та гендерної різноманітності[48, с.126].

Таким чином, українська наукова традиція останніх років підкреслює, що миротворча компетентність у ЗЗСО постає як поєднання духовно-моральних якостей (гідність, милосердя, відповідальність, солідарність), соціально-емоційних умінь (емпатія, рефлексія, емоційна регуляція) та громадянських компетентностей, пов'язаних із демократією, правами людини й участю в житті громади, що узгоджується з компетентнісною логікою Нової української школи, орієнтованої на розвиток соціальних і громадянських компетентностей, уміння конструктивно керувати емоціями, співпрацювати, вирішувати проблеми й приймати зважені рішення.

Важливо, що в українському дискурсі миротворча компетентність учнів мислиться не як «додаткова» спеціальна компетентність, а як інтегральний результат реалізації низки освітніх ліній та практик: медіації, відновних підходів, соціально-емоційного та етичного навчання, освіти для демократичного громадянства, прав людини, інклюзивної освіти, творчих методів трансформації конфліктів, які описано, зокрема, у збірці «Teach Peace! Миротворча Освіта для Нової Української Школи» (2021). У передмові до видання миротворча освіта визначається як новий «парасольковий термін», що об'єднує різні, але ціннісно споріднені практики (ненасильницьке спілкування, медіація, відновні підходи, мистецькі практики трансформації конфліктів, демократична школа), а отже, формування миротворчої компетентності розглядається як результат цілісної шкільної політики й педагогічної культури, а не окремого курсу[25].

Дослідники й практики, об'єднані навколо проєктів «Миротворча освіта заради консолідованої та людиноцентричної Європи» та відповідних конференцій (2022–2025), додатково розкривають європейські тренди миротворчої освіти: акцент на розвитку емоційного інтелекту як кроку до миру та взаєморозуміння, медіації в дії, партнерства влади й громад у розбудові миротворчої освіти, що підсилює управлінський аспект формування миротворчої компетентності у ЗЗСО[55].

Зарубіжні підходи останніх років концептуалізують формування миротворчих (peacebuilding) компетентностей учнів у тісному зв'язку з поняттями «culture of peace», «peacebuilding competence» та «conflict-sensitive education» й підкреслюють необхідність цілісного, контекстно чутливого бачення. У звіті International Alert «Peace education in formal schools» (2020) узагальнюється спектр сучасних теорій миротворчої освіти і наголошується, що різні визначення поділяють спільну ідею: мета миротворчої освіти – «протистояти культурі війни, просуваючи культуру миру», тобто трансформувати зміст, педагогіку й структури освіти таким

чином, щоб вони допомагали долати різні форми насильства[29]. При цьому підкреслюється, що миротворча освіта не зводиться до додавання окремої теми в програму, а повинна змінювати шкільну етику, норми взаємодії, систему дисципліни, впроваджуючи практики співпраці, відновного правосуддя, медіації, антибулінгові програми тощо.

Дослідження Y. Yu (2025), присвячене миротворчій освіті в постконфліктному суспільстві, визначає миротворчу освіту як багатовимірний та контекстно чутливий підхід, спрямований на розвиток знань, умінь, установок і цінностей, необхідних для ненасильницького запобігання конфліктам і їх розв'язання, підкреслюючи, що вона одночасно працює на рівні міжособистісних стосунків і структурних змін у суспільстві. У низці новітніх емпіричних робіт (N. Opacin, 2025; M. N. I. Saleh, 2025) показано, що програми миротворчої освіти (peace education interventions), хоча можуть мати різні назви (освіта для миру, глобальна освіта, освіта з розв'язання конфліктів тощо), по суті формують комплексну peacebuilding competence - здатність молоді діяти як суб'єкти миру в громадах, долаючи поляризацію, радикалізацію та насильство[23, с.12]. Saleh наголошує, що миротворча освіта забезпечує учнів «ключовими навичками, такими як комунікація, розв'язання проблем і критичне мислення», які є фундаментальними для виховання культури миру в школі[23, с.12].

У працях, присвячених миротворчій компетентності в контексті мовної та міжкультурної освіти (R. Oxford, R. Lyster, R. Liddicoat; збірник «Peacebuilding in Language Education», 2020; Y. Kirkgöz, 2024), обґрунтовується «language of peace approach», що пропонує цілісну систему діяльностей для розвитку в учнів емпатії, здатності до діалогу, рефлексії власних емоцій, критичного аналізу мовленнєвих практик, які можуть або відтворювати культуру насильства, або сприяти культурі миру; миротворча компетентність тут постає як здатність учителів і учнів ставати «агентами

позитивної зміни» через включення миротворчого виміру в будь-який предмет, а не лише в громадянську освіту[19].

Важливий внесок у деталізацію структури миротворчої компетентності роблять міжнародні посібники з молодіжної реє-освіти для миру (UNICEF, RYCO тощо), у яких peacebuilding competence описується як інтеграція знань про конфлікт і права людини, умінь ненасильницького спілкування, медіації, участі в громадському житті, а також ставлень толерантності, поваги й відповідальності; при цьому наголошується, що ці компетентності набуваються через інтерактивні методи, колективні проекти, рефлексію досвіду, а не лише через когнітивне засвоєння[27].

Порівнюючи українські й зарубіжні теоретичні підходи до формування миротворчої компетентності у ЗЗСО, можна виокремити кілька спільних та відмінних акцентів. По-перше, спільним є розуміння миротворчої освіти як системного, а не епізодичного процесу: і в українських працях (Ільч, Помиткін, Кондрацька), і в міжнародних дослідженнях (International Alert, Yu, Opacin, Saleh) миротворча компетентність розглядається як результат зміни всього освітнього середовища - від цінностей і норм школи до методів навчання, системи управління, участі учнів і батьків.

По-друге, зарубіжні автори більш послідовно наголошують на структурному вимірі миротворчої освіти - необхідності аналізувати й трансформувати «структурне насильство» та освітню нерівність, що особливо видно в дослідженні Yu, присвяченому постконфліктному суспільству, де миротворча освіта розглядається як частина ширшої політики відновлення й демократизації. Український дискурс, натомість, більш виразно артикулює духовно-моральний вимір культури миру, апелюючи до категорій духовних цінностей, совісті, сотеріологічного виміру освіти та місії школи у «унеможливленні війни», що підкреслює Е. Помиткін і Л. Кондрацька.

По-третє, українські автори органічно вплітають миротворчу компетентність у рамку НУШ, акцентуючи на зв'язку з ключовими компетентностями для навчання протягом життя (критичне мислення, емоційний інтелект, соціальні й громадянські компетентності), тоді як у зарубіжних роботах частіше виділяються спеціальні «peacebuilding competence frameworks», що детально описують очікувані результати на рівні знань, умінь і ставлень. Нарешті, зарубіжні дослідження більше уваги приділяють емпіричній оцінці ефективності програм миротворчої освіти (вимірювання змін у рівні толерантності, зниження насильства, зміни шкільного клімату), тоді як українські праці нині частіше мають концептуально-методологічний характер або описують окремі успішні практики (медіація, відновні кола, творчі практики трансформації конфліктів, демократичні шкільні ініціативи), що пов'язано з новизною й стрімким інституційним становленням миротворчої освіти в умовах війни. Для закладу загальної середньої освіти практичний висновок із проаналізованих теоретичних підходів полягає в тому, що формування миротворчої компетентності учнів має бути вмонтоване у стратегію розвитку школи як безпечного, інклюзивного й демократичного середовища: цілі миротворчої освіти мають відображатися в освітній програмі та планах виховної роботи; педагогічний колектив потребує цілеспрямованої підготовки з педагогіки миру, медіації, ненасильницької комунікації; необхідно впроваджувати цілісну систему практик (від класних годин і проєктів учнівського самоврядування до шкільних служб порозуміння та партнерства з громадою), орієнтованих на розвиток знань, умінь і цінностей миру.

У цьому сенсі українські й зарубіжні теоретичні підходи створюють доповнювальне поле: український акцент на духовно-ціннісній місії школи та досвіді миротворення в умовах реальної війни поєднується з міжнародними напрацюваннями щодо структурного аналізу насильства, компетентнісних рамок і оцінювання ефективності, що разом задає

методологічну основу для науково обґрунтованого управління процесом формування миротворчої компетентності у ЗЗСО.

Розбудова мирного суспільства неможлива без цілеспрямованої освітньої політики, спрямованої на виховання громадян, які сповідують цінності миру, взаєморозуміння, прав людини та соціальної справедливості. За словами Бетті Рірдон "Кінцевою метою виховання миру є формування відповідальних, відданих і турботливих громадян, які інтегрували ціннісні цінності у повсякденне життя та набули навичок захищати їх". Відтак, миротворча освіта інтегрується в освітній процес як на рівні змісту навчання, так і через педагогічні підходи, середовище, шкільну культуру та діяльність учнівського самоврядування.

Розглядаючи структуру миротворчої компетентності, О. Пометун наголошує на її інтегрованому характері, що охоплює цінності, знання, ставлення й поведінкові моделі. Миротворча освіта повинна пронизувати весь освітній процес - зміст навчальних програм, середовище взаємодії, стиль комунікації та виховні практики. Демократичне навчальне середовище, на думку авторки, відіграє ключову роль у формуванні культури миру, оскільки забезпечує залучення учнів до прийняття рішень, розвитку критичного мислення та практик співпраці [64, с. 25].

Теоретичні засади формування миротворчої компетентності базуються на міждисциплінарному поєднанні знань і методів з таких галузей, як педагогіка (особливо громадянська), психологія (зокрема емоційного інтелекту, розвитку особистості, конфліктології), соціологія (механізми соціалізації та взаємодії), правознавство (знання прав людини), а також філософія (етичні засади миру, ненасильництва, солідарності). Таке міждисциплінарне підґрунтя дозволяє розглядати миротворчу освіту не як окремий курс чи проєкт, а як системну складову освітнього процесу, що передбачає формування не лише знань, а й світоглядних орієнтацій, емоційної зрілості, соціальної відповідальності та практичних навичок взаємодії.

Основні теоретичні підходи, що використовуються при формуванні миротворчої компетентності в ЗЗСО:

- ціннісно-орієнтований;
- гуманістичний;
- педагогіка діалогу;
- психолого-педагогічний;
- соціально-педагогічний;
- інтегрований підхід.

Суть ціннісно-орієнтованого підходу передбачає побудову освітнього процесу навколо формування й розвитку у здобувачів освіти системи загальнолюдських, морально-етичних, духовних та громадянських цінностей. У контексті миротворчої освіти цей підхід акцентує увагу на вихованні поваги до гідності людини, толерантності, ненасильства, справедливості, взаєморозуміння, миру як основоположних життєвих орієнтирів. Основне завдання - не просто навчити, як діяти, а допомогти дитині усвідомити, навіщо діяти саме так, тобто на основі певних цінностей. Це формує внутрішню мотивацію до мирного співіснування, відповідального громадянства та етичної поведінки.

Ключовим чинником ціннісно-орієнтованого підходу є виховання дітей не лише через знання, а й через базові цінності, формування цілісного світогляду, у межах якого мир сприймається як цінність. Як підкреслює академік І. Бех, розвиток культури миру починається із становлення ціннісної сфери особистості, формування емпатії, визнання гідності іншої людини та відкритості до діалогу. Гуманістична взаємодія між учителем та учнем створює емоційно безпечний простір, у якому можливий розвиток миротворчих компетентностей [30, с. 3].

Гуманістичний підхід ґрунтується на визнанні унікальності, гідності й самоцінності кожної дитини. В освітньому процесі він орієнтований на розвиток особистості в атмосфері довіри, поваги, взаєморозуміння та безумовного прийняття. Важливо, що гуманістичний підхід передбачає

створення таких умов навчання й виховання, у яких дитина не лише вчиться розв'язувати конфлікти, а й відчуває безпеку, підтримку та розвиває емпатію й повагу до інших. Це сприяє формуванню внутрішньої мотивації до ненасильницької поведінки, діалогу та соціальної відповідальності.

Діалоговий підхід базується на принципі відкритого, рівноправного, поважного спілкування між усіма учасниками освітнього процесу. Його головною метою є формування культури діалогу як основи ненасильницької комунікації, розв'язання конфліктів, взаєморозуміння та співпраці. У контексті миротворчої освіти діалоговий підхід є особливо важливим, адже саме через діалог діти навчаються вирішувати суперечності без агресії, шукати компроміси, поважати інші точки зору та висловлювати власну позицію конструктивно.

Психолого-педагогічний підхід орієнтований на цілісне врахування психологічних особливостей розвитку дитини у процесі виховання та навчання, а також на використання психолого-педагогічних засобів для формування в учнів навичок миротворчої поведінки. Його основне завдання - створити умови для гармонійного особистісного розвитку, які сприятимуть емоційній стабільності, емпатії, вмінню співпереживати, регулювати власні емоції та конструктивно взаємодіяти з іншими. За А. Г. Панченко, формування миротворчої компетентності неможливе без розвитку соціально-емоційних навичок, які забезпечують психологічну безпеку, уміння вести діалог та конструктивно взаємодіяти в освітньому середовищі [62, с.34].

Соціально-педагогічний підхід орієнтований на взаємозв'язок особистості з соціальним середовищем та активну взаємодію закладу освіти із соціумом. Він розглядає виховання не лише як індивідуальний, а й як соціокультурний процес, у якому формуються соціальні ролі, цінності, норми, моделі поведінки та навички співжиття в суспільстві. У цьому контексті формування миротворчої компетентності відбувається через

залучення здобувачів освіти до спільної діяльності, соціально значущих ініціатив та практик відповідального громадянства [30; 39].

Інтегрований підхід передбачає системне поєднання змісту освіти, методів навчання, форм організації освітнього процесу та виховної діяльності з метою формування миротворчої компетентності. Його ключовий принцип - цілісність і взаємопов'язаність різних освітніх компонентів, які у комплексі впливають на особистість учня. Саме тому формування миротворчої компетентності не обмежується окремим уроком або заходом, воно реалізується у всій системі шкільної освіти, у якій інтегруються знання, цінності, досвід і практики ненасильницького співіснування.

1.2. Роль управлінських аспектів у впровадженні практик миротворчої освіти

Ключовою тезою даного дослідження є: **«Адміністрація ЗЗСО має бути лідером впровадження цінностей миру, діалогу та поваги у всіх сферах шкільного життя.»** Такий підхід повністю узгоджується з сучасними концепціями демократичного та трансформаційного лідерства в освіті, розробленими М. Фулланом, К. Лейтвудом та В. Робінсон [8; 14; 19].

Управлінські аспекти у ЗЗСО - це комплекс організаційних, кадрових, нормативних, стратегічних і комунікативних процесів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та розвитку освітнього закладу. У сучасному освітньому середовищі ці аспекти набувають інноваційного, демократичного та партнерського характеру відповідно до ідей автономії закладу, компетентнісного підходу та створення безпечного освітнього середовища [54].

Як наголошує Л. М. Ільїч, сучасний керівник закладу освіти має виступати лідером змін, здатним формувати фасилітативне середовище та застосовувати коучингові підходи до управління [44, с.11]. Це забезпечує

професійну активність педагогів, знижує рівень конфліктності та створює умови для ефективного впровадження миротворчих практик. Погляди Ільїч узгоджуються з гуманістичними концепціями К. Роджерса, який підкреслює важливість підтримувального середовища та довіри у професійному розвитку особистості [21].

Управлінські аспекти відіграють визначальну роль у формуванні та впровадженні миротворчої освіти у закладах загальної середньої освіти, оскільки саме вони визначають, чи стане миротворча освіта органічною частиною освітнього процесу, чи буде створено безпечне і сприятливе середовище для навчання та розвитку учнів, а також чи отримає педагогічний колектив належну підтримку для ефективної реалізації відповідних підходів і практик [30].

По-перше, управлінські рішення керівництва школи визначають ступінь інтеграції миротворчої освіти в загальний навчальний процес. Якщо адміністрація свідомо включає цінності миру, ненасильницького спілкування, вирішення конфліктів, поваги до прав людини у стратегічні документи, плани виховної роботи, навчальні програми та позакласні заходи, миротворча освіта перестає бути окремою ініціативою і стає системною складовою шкільного життя [38]. Без активної позиції управлінців відповідні ідеї залишаються декларативними або фрагментарними.

Важливо також розуміти, що миротворча освіта - це не просто набір знань, це зміна способу мислення і поведінки, що вимагає системної підтримки та лідерства. Лише керівник, який особисто розділяє цінності миру і відкритості, може стати справжнім каталізатором змін. Його позиція задає тон усьому колективу і стимулює педагогів до творчого пошуку ефективних методів виховання миротворців [9].

По-друге, керівництво школи несе відповідальність за створення безпечного освітнього середовища, що є фундаментом для ефективної реалізації миротворчих практик. Безпека у цьому контексті

включає не лише фізичну відсутність загроз, а й психологічну підтримку, атмосферу довіри і взаємоповаги, відкритість до діалогу та підтримку різноманіття [30]. Управлінські заходи мають включати розробку політик протидії булінгу, дискримінації, насильству, а також створення системи медіації, що відповідає нормам Наказу МОН №1646 [57] та сучасним підходам до конфлікт-менеджменту [34].

Саме завдяки активній позиції керівництва школа може стати простором, де кожен учасник відчуває себе захищеним і почутим. Це узгоджується з рекомендаціями ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ щодо формування культури миру в освіті [26; 27].

Власне переконання полягає в тому, що безпечне середовище - це фундамент не лише для миротворчої освіти, а й для повноцінного розвитку дитини як особистості. Вчитель і учень можуть реалізувати свій потенціал лише там, де панує довіра, де немає страху бути висміяним чи ігнорованим. Тому роль управління у створенні атмосфери психологічної безпеки неможливо переоцінити.

По-третє, важливим аспектом є забезпечення підтримки педагогічному колективу та іншим учасникам освітнього процесу у впровадженні миротворчих підходів. Без системної підтримки - ресурсної, методичної, кадрової - робота педагогів буде малоефективною. Управлінська команда має забезпечити тренінги, семінари, консультації, ресурси для професійного розвитку, а також мотиваційні механізми, що відповідає сучасним моделям професійного капіталу вчителя [12].

Розвинені коучингові компетенції керівника закладу освіти сприяють переходу від директивного до фасилітативного стилю управління [44]. Такий підхід забезпечує:

- зростання мотивації та професійної активності педагогів;
- покращення комунікації всередині колективу;
- зменшення конфліктності;
- формування командної відповідальності за досягнення цілей.

Це відповідає принципам гуманістичної педагогіки та ненасильницького стилю взаємодії, описаним К. Роджерсом [20] і М. Розенбергом [68].

З мого досвіду та спостережень, педагогам часто бракує саме ресурсів і підтримки для впровадження нових ідей. Бюрократія, перевантаженість, нестача часу - основні виклики, які може подолати лише ефективне управління. Тому успіх миротворчої освіти значною мірою залежить від здатності керівника організувати роботу так, щоб педагогам було комфортно та цікаво працювати в цьому напрямі.

Таким чином, управлінські аспекти є базисом, що визначає не лише формальне впровадження миротворчої освіти, а й реальний вплив цих процесів на шкільне життя, розвиток особистості учнів та формування суспільства, орієнтованого на мир, повагу та співпрацю [67]. Саме через ефективне управління створюються умови для трансформації освітнього простору у середовище, де кожен може навчитися мирно розв'язувати конфлікти, проявляти емпатію та цінувати різноманітність.

На мою думку, в майбутньому роль управління у школах лише зростатиме, особливо в контексті викликів сучасності - війни, соціальної напруги, технологічних змін. Тому лідери шкіл мають не лише адаптуватися до цих змін, а й виступати активними агентами миру, демонструючи власним прикладом важливість взаємоповаги, співпраці і відповідальності.

1.3 Правові та організаційні умови для розвитку миротворчої освіти у ЗЗСО

Проблематика розвитку миротворчої освіти в Україні набула особливої ваги у зв'язку з трансформацією суспільних процесів, військовими викликами та необхідністю забезпечення сталого демократичного розвитку держави [62]. Миротворча освіта у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) розглядається як цілісний педагогічний процес, спрямований на формування в учнівської молоді компетентностей,

що забезпечують здатність до конструктивної взаємодії, ненасильницького розв'язання конфліктів, толерантності та поваги до прав і свобод людини [46]. Її ефективність значною мірою залежить від правових і організаційних чинників, які створюють умови для інтеграції миротворчої компоненти в освітній процес.

Правові та організаційні умови розвитку миротворчої освіти у закладах загальної середньої освіти України є важливою складовою модернізації сучасної освітньої системи, орієнтованої на формування громадянської культури, соціальної компетентності й умінь мирного співіснування в умовах зростання суспільної напруги, поляризації та нових освітніх викликів, пов'язаних із війною та трансформацією соціального простору [38]. Миротворча освіта посідає ключове місце серед інноваційних напрямів розвитку освіти, оскільки вона забезпечує формування в учнів здатності до конструктивного розв'язання конфліктів, розвитку навичок ненасильницького спілкування, емпатії, міжкультурного порозуміння та відповідальності за власну поведінку в соціумі [35]. Необхідність упровадження миротворчих практик зумовлена як динамікою внутрішньої освітньої політики, так і міжнародними зобов'язаннями України.

Правові умови охоплюють систему міжнародних і національних нормативно-правових актів, які визначають стратегічні орієнтири й забезпечують легітимність упровадження миротворчих підходів у шкільну практику. Організаційні умови характеризують управлінські, кадрові, методичні та інституційні механізми, що забезпечують функціонування миротворчої діяльності в освітньому середовищі [3]. Взаємодія цих умов формує підґрунтя для створення безпечного, толерантного та психологічно сприятливого освітнього простору, який сприяє соціалізації учнів та формуванню громадянської зрілості [10, с.46].

Миротворча освіта в сучасній педагогічній науці розглядається як цілісний комплекс освітніх заходів, спрямованих на формування у

здобувачів освіти компетентностей ненасильницької комунікації, конструктивного розв'язання конфліктів, розвитку соціальної відповідальності, толерантності та культури миру. Основною функцією миротворчої освіти є не лише попередження конфліктів у шкільному середовищі, а й забезпечення соціально-психологічної підтримки учнів, створення безпечного простору, орієнтованого на повагу до прав людини та демократичних принципів [7].

У вітчизняному науковому дискурсі розвиток миротворчої освіти пов'язують із впровадженням практик медіації, відновного підходу, партнерської педагогіки та універсальних принципів гуманістичної педагогіки [56]. Міжнародні підходи (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Рада Європи) акцентують увагу на необхідності формування культури миру через освіту, демократичне врядування в школі, розвиток соціально-емоційних навичок та виховання громадянської відповідальності [26; 27].

Таким чином, теоретичні засади миротворчої освіти визначають її як систему, що поєднує виховний, соціальний, психологічний та правовий компоненти й забезпечує розвиток особистості, здатної жити та діяти в умовах різноманітності, конфліктності та соціальної взаємодії.

Основою нормативно-правового забезпечення розвитку миротворчої освіти в Україні є Конституція України, яка встановлює базові цінності, що визначають напрями освітньої політики: пріоритет прав людини (ст. 3), право кожного на освіту (ст. 53), рівність та недискримінацію (ст. 24) [52]. У контексті створення культури миру важливими є норми про свободу світогляду, повагу до гідності людини та утвердження демократичних засад.

Зазначені положення формують правовий фундамент для впровадження миротворчих практик у закладах освіти, оскільки вони передбачають створення безпечного та дружнього до дитини середовища, вільного від насильства й дискримінації [53].

Правові та організаційні умови є фундаментальною основою для розвитку миротворчої освіти у закладах загальної середньої освіти. Нормативно-правові акти України та міжнародні документи створюють необхідні рамки для реалізації миротворчих програм, а організаційні механізми забезпечують їх практичне втілення [57; 60]. Миротворча освіта сприяє формуванню покоління, здатного діяти відповідально, гуманно, демократично й толерантно, що має стратегічне значення для сучасної України.

Правові умови розвитку миротворчої освіти формуються на основі Конституції України, яка закріплює фундаментальні права й свободи людини, принципи рівності, недискримінації та поваги до гідності особистості [46]. Конституційні положення визначають, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Саме ці засади забезпечують нормативний фундамент миротворчої освіти, оскільки розвиток культури миру й ненасильства безпосередньо пов'язаний зі створенням таких умов у закладах освіти, де кожен учасник освітнього процесу захищений від психологічного та фізичного насильства, має право на вільне висловлення думок та можливість брати участь у процесах демократичного управління школою [4].

Подальше правове регулювання розвитку миротворчої освіти забезпечують закони України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020). Вони визначають сучасну філософію освіти, що ґрунтується на принципах гуманізму, демократичності, інклюзивності, поваги до різноманіття, партнерської взаємодії та академічної свободи [30; 41]. Зазначені закони встановлюють обов'язок закладів освіти створювати безпечне та інклюзивне освітнє середовище, сприяти розвитку соціальних і громадянських компетентностей учнів, забезпечувати профілактику насильства та булінгу, розвивати культуру діалогу та практики мирного врегулювання конфліктів. Саме через виконання цих норм школа стає

простором для формування ключових навичок миротворчої поведінки, таких як емоційна саморегуляція, здатність до кооперації, критичного мислення, відкритої комунікації та поваги до прав та свобод інших [4; 10].

Закон «Про освіту» наголошує на важливості безпеки всіх учасників освітнього процесу, що безпосередньо включає попередження насильства, булінгу, агресії та інших ризикованих форм поведінки [40]. Він визначає необхідність забезпечення психологічної підтримки, створення сприятливого мікроклімату в закладі освіти, запровадження діяльності служби шкільної медіації, де учні можуть отримати допомогу у мирному врегулюванні конфліктних ситуацій. Закон «Про повну загальну середню освіту» доповнює нормативні механізми, встановлюючи конкретні процедури реагування на випадки булінгу, відповідальність педагогів і батьківської громадськості, а також організаційні вимоги щодо взаємодії з психологічною службою та соціальними партнерами [41].

Важливу роль у формуванні правових умов відіграють міжнародні документи, ратифіковані Україною. Насамперед це Конвенція ООН про права дитини (1989), яка наголошує на праві дитини на захист від будь-яких форм насильства, жорстокого ставлення чи приниження, а також на забезпеченні належних умов для розвитку особистості та формування поваги до прав інших людей [51]. Освітні положення Конвенції передбачають виховання в дусі миру, толерантності, дружби між народами та поваги до культурних відмінностей. Рекомендації ЮНЕСКО щодо освіти для міжнародного порозуміння, співробітництва та миру (1974) визначають миротворчу освіту як необхідний інструмент демократичного суспільства [26]. У цих документах наголошено на важливості розвитку критичного мислення, навичок діалогу, умінь долати упередження та стереотипи, а також формування культури ненасильницького соціального спілкування. Цілі сталого розвитку ООН (ЦСР 2030), зокрема Ціль 4.7, безпосередньо визначають завдання освіти як розвиток культури миру і ненасильства, поваги до прав людини та гендерної рівності [51].

Поряд із правовими умовами значну роль у розвитку миротворчої освіти відіграють організаційні чинники, що визначають реальну можливість упровадження відповідних програм у ЗЗСО. Організаційні умови охоплюють комплекс управлінських, педагогічних, методичних, соціально-психологічних та партнерських заходів, які забезпечують сталий розвиток освітніх інновацій у галузі миротворчого навчання [69]. Однією з ключових організаційних передумов є формування в закладі освіти цілісної системи управління конфліктами, що включає превентивні й відновні практики, механізми підтримки учнів, процедури реагування на кризові ситуації та систему внутрішніх правил, орієнтованих на дотримання прав людини [39].

Адміністрація закладу відіграє важливу роль у створенні умов для впровадження миротворчих практик. Ефективне управління спрямоване на формування політики безпеки, забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розвиток інституційної культури партнерства та довіри. Керівник ЗЗСО має забезпечити функціонування шкільної служби порозуміння, підтримати діяльність психологічної служби, налагодити співпрацю з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, службами у справах дітей, центрами соціальних служб та іншими інституціями, які можуть надавати допомогу у створенні безпечного освітнього середовища [56].

Педагогічний аспект організаційних умов полягає у впровадженні методик і технологій, які формують у дітей навички мирної поведінки. Сюди належать методи ненасильницького спілкування, інтерактивні форми навчання, що сприяють розвитку критичного мислення та комунікативних навичок, а також відновні практики, що передбачають застосування медіації, кола порозуміння, фасилітаційних технік [13]. Застосування цих підходів дозволяє створити в школі атмосферу відкритого діалогу, в якій учні залучаються до прийняття рішень, беруть відповідальність за свої дії та вчаться конструктивно взаємодіяти з іншими [4].

Психологічна служба є обов'язковим елементом організаційного забезпечення миротворчої освіти. Вона здійснює діагностику конфліктогенності середовища, надає індивідуальні та групові консультації, проводить тренінги з розвитку емоційної компетентності, навичок саморегуляції та стресостійкості [16]. Соціально-психологічний супровід сприяє зниженню рівня конфліктів, попередженню булінгу та зміцненню позитивного мікроклімату в школі [25; 33].

Важливою організаційною умовою є соціальне партнерство. Успішний розвиток миротворчої освіти неможливий без залучення місцевої громади, батьківської громадськості, молодіжних організацій, правоохоронних органів та громадських ініціатив, які працюють у сфері медіації, захисту прав дитини та психосоціальної підтримки. Співпраця з міжнародними організаціями, створює додаткові можливості для розвитку інфраструктури миротворчої освіти (Таблиця 1.2)

Таблиця 1.2.

Правові джерела та їхній внесок у розвиток миротворчої освіти в Україні

№	Правове джерело	Основні положення	Внесок у розвиток миротворчої освіти
1	Конституція України (1996)	Принципи прав людини, гідності, рівності, недискримінації (ст. 3, 24, 53).	Створює базовий правовий фундамент культури миру: гарантує безпеку, повагу до особистості, заборону насильства, забезпечує право на освіту в умовах демократичних цінностей.
2	Конвенція ООН про права дитини (1989)	Захист дитини від насильства; право на розвиток, участь, повагу; формування культури миру.	Визначає обов'язок держави забезпечувати безпеку дітей, виховання в дусі миру, толерантності, недискримінації; сприяє впровадженню медіації, партнерських методів взаємодії.
3	Закон України «Про освіту» (2017)	Принципи гуманізму, інклюзії, безпечного освітнього середовища.	Закріплює вимогу створення умов для безпеки, протидії насильству й булінгу; визначає розвиток громадянських компетентностей як ключових.
4	Закон України «Про повну загальну середню	Процедури реагування на булінг; відповідальність	Формує механізми реалізації миротворчих практик у школі: медіація, протибулінгові

	освіту» (2020)	учасників; підтримка психологічної служби.	політики, розвиток культури діалогу й ненасильницької комунікації.
5	Наказ МОН №1646 «Про затвердження порядку реагування на випадки булінгу» (2019)	Визначає алгоритм дій педагогів та адміністрації.	Забезпечує системність і прозорість у розв'язанні конфліктів; відновних практик та шкільної служби порозуміння.
1	2	3	4
6	Національна стратегія створення безпечного освітнього середовища (2021–2025)	Комплекс заходів для профілактики насильства, розвитку психологічної безпеки та культури взаємоповаги.	Закладає стратегічну основу для розвитку миротворчої діяльності, включаючи тренінги, підготовку педагогів, розвиток психологічних служб.
7	Концепція «Нова українська школа» (2016)	Ключові компетентності: громадянська, соціальна, емоційно-етична; педагогіка партнерства.	Підсилює розвиток емпатії, толерантності, відповідальності; впроваджує кооперативні та інтерактивні методи взаємодії як основу миротворчої освіти.
8	Концепція безпечної школи (МОН, 2021)	Превенція насильства, створення системи захисту, формування психологічної безпеки.	Формує умови для впровадження шкільної медіації, ресторативних практик та політик безпеки.
9	Рекомендації ЮНЕСКО (1974) щодо освіти для міжнародного порозуміння, співробітництва і миру	Освіта як інструмент побудови миру; розвиток критичного мислення, толерантності, міжкультурного діалогу.	Визначає глобальні стандарти миротворчої освіти; підсилює значення виховання для миру як системної складової шкільної політики.
10	UNESCO «Learning to Live Together» (2015)	Міжкультурне взаєморозуміння, соціальна згуртованість, емоційне навчання.	Сприяє впровадженню практик емпатії, поваги до розмаїття; формує навички мирного співіснування.
11	UNICEF Peacebuilding Education and Advocacy Programme (2016)	Програми розвитку навичок миру, медіації, ненасильницького спілкування.	Дає методичну базу для імплементації програм у школах, зокрема тренінгів та розвитку емоційно-ціннісної сфери учнів.
12	Council of Europe. Competences for Democratic Culture (2016)	Модель компетентностей для демократичного суспільства: повага, відповідальність, відкритість, емпатія.	Служить рамкою для формування громадянських і миротворчих компетентностей учнів; інтегрується в освітні стандарти.
13	WHO. School-	Рекомендації щодо	Формує міжнародні стандарти

	Based Violence Prevention (2018)	профілактики насильства та створення безпечного середовища.	безпечної школи; підсилює важливість психологічної підтримки та превентивних програм.
--	----------------------------------	---	---

Джерело: розроблено автором на основі аналізу нормативно-правових документів

Отже, правові та організаційні умови розвитку миротворчої освіти в ЗЗСО утворюють взаємопов'язану систему, яка включає нормативно-правові засади, освітню політику, управлінські механізми та соціально-психологічні інструменти. В умовах сучасних викликів миротворча освіта набуває стратегічного значення для українського суспільства, оскільки формує покоління молоді, здатної діяти відповідально, гуманно та демократично. Її розвиток є необхідною умовою побудови стійкого миру, соціальної єдності та гармонійних міжособистісних взаємин. Створення належних правових і організаційних умов сприяє тому, що школа стає не лише місцем здобуття знань, а й простором для виховання зрілих, відповідальних громадян, готових до конструктивної участі в суспільному житті та зміцнення культури миру в Україні.

Системний підхід, професійна підготовка педагогів, партнерська взаємодія та створення безпечного освітнього середовища є основними умовами розвитку миротворчої освіти. Розширення інноваційних практик, удосконалення управлінських механізмів та посилення міжвідомчої співпраці дозволять забезпечити сталість і ефективність реалізації миротворчих програм у ЗЗСО.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу сутності, змістових характеристик та функціонального призначення миротворчої освіти у закладах загальної середньої освіти, можна стверджувати, що ця концепція є однією з ключових парадигм сучасної педагогічної науки та практики, спрямованих на формування безпечного, ціннісно орієнтованого й соціально згуртованого освітнього середовища. Миротворча освіта постає інтегрованою системою знань, навичок, установок і педагогічних практик, що забезпечують розвиток у здобувачів освіти здатності до ненасильницької поведінки, конструктивної взаємодії, відповідального прийняття рішень та розв'язання конфліктів на засадах людяності й толерантності [4].

Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що миротворча освіта ґрунтується на концептуальних положеннях міжнародних документів - Декларації про культуру миру ООН, Рекомендаціях ЮНЕСКО щодо виховання для міжнародного взаєморозуміння, Цілей сталого розвитку, а також нормативно-правової бази України: Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа», Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища. У сукупності вони формують методологічні основи та механізми впровадження миротворчих практик у ЗЗСО.

На підставі аналізу теоретичних джерел встановлено, що ключовими функціями миротворчої освіти є виховна, комунікативна, соціалізаційна, профілактична та інтегративна функції. Вони забезпечують формування відповідальної поведінки, емпатії, навичок конструктивного діалогу та ненасильницького розв'язання конфліктів.

Визначено, що становлення миротворчої освіти у ЗЗСО нерозривно пов'язане з розвитком нової парадигми педагогічної взаємодії, заснованої на дитиноцентризмі, партнерстві, інклюзивності та гуманістичному підході [31; 32]. У цьому контексті вчитель виступає фасилітатором, медіатором,

наставником і модератором процесів соціальної взаємодії, що потребує спеціальної професійної підготовки - опанування методів медіації, інтерактивного навчання, соціально-емоційної освіти, відновних практик [10; 27].

Узагальнюючи погляди провідних науковців (Д. Гаглера, Дж. Ледераха, К. Роджерса, О. Пометун, О. Бочковської, Л. Набоки), можна виділити чотири концептуальні компоненти миротворчої освіти:

- **когнітивний** - знання про природу конфліктів, права людини, демократію;
- **емоційно-ціннісний** - емпатія, толерантність, повага до різноманітності;
- **поведенковий** - комунікативні та медіативні навички;
- **соціально-практичний** - застосування миротворчих практик у школі та громаді.

Таким чином, миротворча освіта набуває статусу системотворчого елементу освітнього процесу, що забезпечує гуманізацію взаємодії та підвищення соціальної безпеки [29].

Доведено, що освітнє середовище, сформоване на засадах миру, характеризується психологічною безпекою, емоційним комфортом, повагою до особистості, недискримінацією та довірою між учасниками освітнього процесу [50]. Воно створює умови для всебічного розвитку здобувачів освіти, їхньої суб'єктності та здатності до відповідального соціального вибору.

Роль ЗЗСО у впровадженні миротворчої освіти є визначальною, адже школа є первинним осередком соціалізації, де щоденно відбувається міжособистісна взаємодія та формування поведінкових моделей. Ефективність миротворчого виховання значною мірою залежить від управлінських рішень керівництва, професійної компетентності педагогів і партнерства з батьками та громадою [52].

Миротворчу освіту необхідно розглядати як багаторівневу систему, що включає інституційний (політика, нормативи), організаційно-

педагогічний (методи навчання, медіація), мікросоціальний рівень (взаємодія учнів і педагогів) [34]. Формування компетентностей відбувається поетапно і потребує системного підходу, шкільної політики миру, програм відновних практик і регулярних тренінгів [53].

Підсумовуючи, миротворча освіта є не лише напрямом виховання, а й фундаментом сучасного освітнього середовища, яке забезпечує розвиток ключових компетентностей учнів, їхню емоційно-психологічну стійкість і соціальну згуртованість [17]. У реаліях воєнного часу та суспільних трансформацій вона постає стратегічним ресурсом національної безпеки та соціальної єдності [23].

Таким чином, теоретичні засади миротворчої освіти визначають її як комплексну педагогічну систему, що поєднує міжнародні стандарти, національну освітню політику й сучасні технології навчання [9]. Її впровадження у ЗЗСО є умовою формування покоління громадян, здатних до співпраці, дотримання прав людини та відповідальної участі в суспільному житті. Миротворча освіта в школі - це інвестиція у майбутнє України, її демократичний розвиток і культуру миру.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УПРАВЛІНСЬКИХ АСПЕКТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК МИРОТВОРЧОЇ ОСВІТИ У ЗЗСО

2.1. Організаційно-управлінська характеристика Ліцею №142 м.

Києва як бази дослідження.

Стан упровадження практик миротворчої освіти у київських закладах загальної середньої освіти доцільно розглядати як поєднання управлінських рішень, освітніх практик і культури взаємин у шкільній спільноті. Для різних ЗЗСО є різні підходи для одних релевантним є аналіз за логікою “освітнє середовище - управління - педагогічні технології профілактика конфліктів - партнерство”. Миротворча освіта в цих умовах не зводиться до окремих заходів, а проявляється як системна модель організації шкільного життя: створення безпечного середовища, ненасильницька комунікація, медіація/відновні практики, запобігання булінгу, виховання культури діалогу та взаємоповаги, а також розвиток громадянських і соціально-емоційних компетентностей учнів.

Для кращого розуміння стану та майбутнього потенціалу розвитку миротворчої освіти були розглянуті декілька ЗЗСО у місті Київ. Аналіз закладів складається на характерних особливостях закладів та уже наявних впроваджених практик миротворчої освіти.

Ліцей східних мов №1 потенційно має виразні передумови для сталого впровадження миротворчих практик завдяки багатомовному та міжкультурному профілю. Мовна освіта сама по собі підсилює компетентності діалогу, прийняття різноманіття та взаєморозуміння, що є ядром миротворчої педагогіки. Практики миротворчої освіти в такому ліцеї можуть органічно реалізовуватися через міжпредметні зв'язки (історія, громадянська освіта, українська та іноземні мови, зарубіжна література), а також через міжнародний/міжкультурний компонент виховної роботи. Водночас ризиками є перевантаженість академічними цілями та

фрагментарність виховних активностей: якщо миротворчі практики не закріплені в управлінських документах, системі внутрішнього моніторингу та підвищенні кваліфікації педагогів, вони залишаються “точковими” і залежать від ініціатив окремих учителів. Тому ключовим показником реального стану впровадження є наявність: узгодженої політики безпечного середовища, механізмів реагування на конфлікти, командної взаємодії педагогів, участі учнів у самоврядуванні, роботи психологічної служби за СЕН-логікою та спільних правил комунікації.

Ліцей №53 (Ліцей міжнародних відносин №53) має природний потенціал для розвитку миротворчих практик через профільність, орієнтацію на соціальну активність та громадянську компетентність. Для такого закладу миротворча освіта може реалізовуватися як культура шкільної дипломатії: вміння вести переговори, аргументувати позицію, співпрацювати в команді, працювати з конфліктами інтересів, поважати права людини та цінності демократії. На практичному рівні це може проявлятися через моделювання суспільних процесів (учнівські конференції, дебатні клуби, “модель ООН”, учнівські парламенти), волонтерські та соціальні проекти, ініціативи з протидії дискримінації й булінгу, розвиток медіаграмотності та критичного мислення як інструментів ненасильницького вирішення суспільних суперечностей. Сильна сторона такого закладу — можливість організувати системну виховну роботу, де миротворчі практики не тільки “виховні”, а й прямо пов’язані з академічним змістом навчання. Проблемною зоною може бути ризик “формального активізму”: велика кількість подій без наскрізної системи підтримки СЕН і без обов’язкового відстеження впливу на психологічний клімат, рівень конфліктності та безпеку.

Ліцей №142 м. Києва є одним із провідних закладів загальної середньої освіти столиці та демонструє високий рівень організаційно-управлінської спроможності, що підтверджено документальною базою та результатами позапланового інституційного аудиту, оприлюдненими на

офіційному сайті закладу. Заснований у 1956 році, ліцей пройшов складний шлях становлення від загальноосвітньої школи до спеціалізованого закладу природничо-математичного профілю, зберігаючи протягом десятиліть послідовність у розвитку освітніх традицій та адаптуючись до вимог сучасної української освіти. Важливо, що з 1984 року школа отримала статус спеціалізованої з поглибленим вивченням математики та фізики, що визначило подальшу траєкторію її розвитку, а з 1991 року була реорганізована в ліцей, який донині утримує високі позиції у міських та національних рейтингах успішності.

Організаційно-управлінська структура ліцею характеризується чітким функціональним розподілом повноважень між керівними посадовими особами, що забезпечує ефективність управлінських процесів. Керівництво здійснює директор, діяльність якого спрямована на стратегічне планування, моніторинг якості освітніх послуг та забезпечення умов для інноваційного розвитку закладу. Відповідно до результатів аудиту, адміністрація демонструє високий рівень прозорості управління, оперативно реагує на результати внутрішнього та зовнішнього моніторингу, забезпечує регулярне інформування громадськості про прийняті рішення, фінансову діяльність і стратегічні наміри [59].

У ліцеї функціонують заступники директора з навчально-виховної, методичної та виховної роботи, які забезпечують операційний контроль освітніх і виховних процесів, а також координацію діяльності методичних об'єднань педагогічних працівників. Така модель управління відповідає сучасним принципам децентралізації в освіті, де значна частина рішень ухвалюється колегіально та на засадах педагогічного партнерства.

Важливим елементом характеристики закладу є його кадровий потенціал. Л. М. Ільїч підкреслює, що якість управління значною мірою залежить від здатності керівника розвивати команду педагогів, підтримувати їх у процесі професійного зростання та формувати культуру довіри й взаємної відповідальності [45, с.5]. За офіційними даними, у ліцеї

працює 46 педагогічних працівників, серед яких велика частка - учителі вищої категорії, учителі-методисти та старші учителі. Значна частина педагогів має стаж роботи понад двадцять років, що свідчить про стабільність кадрового складу та сталість педагогічних традицій, водночас у колективі працюють молоді фахівці, які забезпечують інноваційність і динамічність розвитку педагогічних підходів. Педагогічний колектив налічує вчителів із науковими ступенями, відзначених званнями «Відмінник освіти України» та іншими державними нагородами. Аудит підтвердив, що кадрове забезпечення відповідає вимогам чинного законодавства та забезпечує реалізацію як стандартних, так і профільних освітніх програм (дивитись Додаток А).

Не менш значущою характеристикою є організація освітнього процесу, який спрямований на формування високого рівня природничо-математичної компетентності учнів. Ліцей забезпечує поглиблене вивчення математики, фізики, інформатики, а також активно впроваджує STEM-освіту [54]. Це підтверджується участю учнів у міських та всеукраїнських олімпіадах, конкурсах МАН України, де вони традиційно демонструють високі результати. Національний мультипредметний тест 2024 року також засвідчив високий рівень підготовки здобувачів освіти: Ліцей №142 м.Києва увійшов до ТОП-20 закладів України за середнім балом НМТ, що є вагомим показником результативності освітнього процесу [17].

Матеріально-технічне забезпечення закладу, згідно з аудиторським звітом, відповідає нормативним вимогам. Навчальні кабінети оснащені мультимедійною технікою, інтерактивними панелями, меблями; функціонують бібліотека, спортивні зали, медичний кабінет, комп'ютерні лабораторії (дивитись Додаток А). Хоча аудитом визначено окремі напрями, що потребують покращення, загальний стан визнано достатнім для реалізації профільних і базових освітніх програм. Особливу увагу приділено створенню безпечного середовища: у закладі впроваджено

систему відеоспостереження, діють правила безпечного середовища, проводиться профілактична робота щодо запобігання булінгу [56].

Важливим компонентом управлінської характеристики є внутрішня система забезпечення якості освіти (ВСЗЯО), яка у ліцеї впроваджена на високому рівні. Система включає механізми самооцінювання освітніх процесів, оцінку діяльності педагогів, моніторинг навчальних досягнень, аналіз освітнього середовища, що відповідає вимогам Державної служби якості освіти [59; 62].

У контексті аналізу закладу як бази дослідження важливо зазначити, що ліцей є прикладом ефективної організації профільного навчання та роботи з обдарованими учнями. Педагоги застосовують проєктні методи, дослідницькі технології, залучають учнів до наукових заходів, формують компетентності самоуправління [52]. Робота з обдарованими дітьми має системний характер, що підтверджується результатами участі в конкурсах МАН, олімпіадах і проєктах.

Характеризуючи контингент учнів, слід зазначити, що станом на 2025 рік у ліцеї навчається понад 560 дітей при загальній потужності 600 місць, що підтверджує затребуваність закладу. Водночас у закладі не навчаються діти з ООП, що вказує на потребу посилення інклюзивного потенціалу відповідно до державної політики [41].

У ліцеї активно розвиваються підходи до забезпечення безпечного та психологічно комфортного середовища: діє психологічна служба, проводяться тренінги, консультації, профілактичні програми з розвитку соціально-емоційних компетентностей.

Нормативна база Ліцею №142 демонструє повну відповідність державним вимогам: Статут, Положення про педагогічну та методичну ради, Положення про ВСЗЯО, річний план роботи, Кодекс безпечного середовища - усі документи доступні у відкритому доступі.

Важливим компонентом дослідження стану впровадження практик миротворчої освіти було проведення опитування вчителів та дітей про їхню думку щодо

Отже, організаційно-управлінська характеристика Ліцею №142 м. Києва підтверджує, що заклад є стабільною, високопрофесійною, гнучкою та інноваційною інституцією, яка забезпечує високі стандарти освітньої діяльності. Результати інституційного аудиту засвідчили відповідність управлінських процесів вимогам законодавства [41; 42; 56], ефективність внутрішньої системи забезпечення якості, високий потенціал педагогічного колективу та якість освітнього середовища. Ліцей є типовим прикладом успішного функціонування сучасного українського закладу освіти.

Як база дослідження він дає можливість аналізувати такі аспекти, як вплив кадрового складу на результати, ефективність ВСЗЯО, організацію профільного навчання, роботу з обдарованими дітьми та межі розвитку - зокрема інклюзивний компонент і соціальну різноманітність.

2.2. Аналіз стану впровадження практик миротворчої освіти в освітнє середовище Ліцею №142 м. Києва

Миротворча освіта в сучасній українській школі є важливим напрямом реалізації концепції гуманістичного, безпечного і демократичного освітнього середовища, що визначається міжнародними рекомендаціями ЮНЕСКО, документацією Ради Європи та національною освітньою політикою України [17]. Її впровадження є відповіддю на виклики сучасності, пов'язані з соціальною напруженістю, воєнними подіями, необхідністю формування соціальної згуртованості, здатності учнів до конструктивного діалогу та врегулювання конфліктів ненасильницькими способами. У Ліцеї №142 м. Києва впровадження практик миротворчої освіти розглядається як невід'ємна складова створення безпечного, дружнього до дитини та психологічно комфортного середовища, що підтверджують інституційний аудит та публічні документи

закладу, розроблені відповідно до чинної нормативно-правової бази України у сфері освіти та безпечного освітнього середовища.

Зміст аналізу стану впровадження миротворчих практик у цьому закладі свідчить, що Ліцей №142 має значний потенціал для реалізації зазначеного напрямку і водночас володіє низкою характерних особливостей, які визначають інтенсивність і якість упровадження. Серед них - високий рівень професійної компетентності педагогічного колективу, наявність нормативних документів, спрямованих на захист прав учнів, розвиток психологічного супроводу, реалізацію превентивних програм та організацію співпраці учасників освітнього процесу [36]. Заклад працює відповідно до принципів Нової української школи та педагогіки партнерства, в яких взаємоповага, взаєморозуміння, довіра та співпраця виступають основоположними цінностями [54].

Одним із найважливіших напрямів, що формують основу миротворчої діяльності в ліцеї, є розвиток ненасильницької комунікації. Упродовж навчального року психологічна служба та класні керівники проводять заняття, тренінги, бесіди, спрямовані на розвиток навичок культурного спілкування, активного слухання, емпатії, визнання різноманітності та уникнення агресивних моделей поведінки [60]. Учні вчаться виражати свої емоції у прийнятний спосіб, конструктивно формулювати претензії, уникати образ та ворожості. Ці заняття є системними й інтегрованими в роботу класних колективів, що зазначено у річному плані роботи ліцею та виховних програмах, сформованих відповідно до сучасних підходів до управління школою.

Ключове місце у впровадженні миротворчої освіти посідає також профілактика булінгу. Заклад реалізує антибулінгові програми, які передбачають просвітницькі заходи, зустрічі з фахівцями, анкетування учнів, індивідуальну роботу з дітьми групи ризику та інформаційні кампанії щодо прав дитини [33]. У ліцеї діє Кодекс безпечного освітнього середовища, який визначає норми поведінки, права та обов'язки учасників

освітнього процесу, алгоритми реагування на випадки насильства, а також принципи толерантної взаємодії. Наявність такого документа є ознакою того, що заклад упроваджує системну політику щодо створення безпечного середовища, що відповідає рекомендаціям МОН України та концепції безпечної школи [50], а також міжнародним підходам до формування соціально безпечних шкіл [23; 25].

У Ліцеї №142 м.Києва важливе місце займає робота психологічної служби, яка забезпечує комплексний супровід учнів. Фахівці проводять як групові, так і індивідуальні заняття, спрямовані на подолання тривожності, розвиток навичок емоційної саморегуляції, профілактику конфліктів і роботу з емоційним інтелектом дітей. Психологічні тренінги є важливою складовою формування культури миру, оскільки навчають учнів розпізнавати емоції, управляти ними та будувати взаємини на основі поваги. Окремими напрямками є робота з учнями-переселенцями, дітьми, що пережили кризові ситуації, або відчують труднощі у соціальній адаптації, що узгоджується з підходами психосоціальної підтримки, які пропагуються міжнародними організаціями [24].

Значну роль у розвитку культури миру відіграють класні керівники, які здійснюють координацію внутрішньогрупових відносин, формують традиції класних спільнот, проводять виховні години, організовують інтерактивні заняття, колективні творчі справи, спрямовані на згуртування колективу. Саме вони часто є першими, хто виявляє конфлікт, сприяє його аналізу й конструктивному вирішенню. Педагоги Ліцею №142 м.Києва мають високу кваліфікацію, що дозволяє їм працювати не лише в навчальному, а й у соціально-виховному вимірі: значна частина вчителів має вищу категорію, звання «учитель-методист» чи «старший учитель», що підтверджує професійність колективу.

Педагоги виконують функції фасилітаторів, медіаторів, наставників та організаторів групової взаємодії. Вони забезпечують психологічну підтримку учнів, здійснюють посередництво між учасниками конфліктних

ситуацій, сприяють розвитку навичок саморозвитку та самооцінювання. У багатьох класах учителі проводять заняття з побудови довіри, розвитку командних навичок, що сприяє формуванню позитивного мікроклімату. Педагогічний колектив дотримується принципів педагогіки партнерства, що передбачає спільне ухвалення рішень, повагу до думки учнів, розвиток відповідальності та демократичної поведінки.

Аналіз освітнього середовища ліцею свідчить про його сприятливість до впровадження практик миротворчої освіти. Середовище школи можна охарактеризувати як безпечне, організоване та емоційно комфортне, що відповідає вимогам сучасних підходів до психологічної безпеки в освіті [47]. Водночас фіксується потреба у посиленні інклюзивної складової, оскільки на момент аналізу діти з особливими освітніми потребами у закладі не навчалися, що обмежує можливості формування навичок взаємодії в умовах інклюзивного середовища.

Серед сильних сторін освітнього середовища слід відзначити наявність активного учнівського самоврядування, яке забезпечує участь дітей у прийнятті рішень і сприяє розвитку демократичної культури та відповідальності. Учні беруть участь у плануванні заходів, реалізують власні соціальні проекти, організовують акції добра, волонтерські та благодійні ініціативи, що формує в них емпатію, відповідальність, здатність до співучасті у житті громади. Подібна діяльність відповідає рекомендаціям щодо розвитку громадянських компетентностей і є важливою складовою миротворчої освіти [5; 48; 58].

Варто відзначити вагому роль батьківської спільноти у формуванні культури миру. Співпраця педагогів, учнів і батьків є частиною комплексу миротворчих практик, оскільки вона забезпечує узгодженість виховних підходів, зниження конфліктних ситуацій між сім'єю та школою та формування єдиної системи цінностей. Батьки беруть участь у виховних заходах, обговоренні правил класу, відвідують консультації психолога, що сприяє поліпшенню комунікації між усіма сторонами освітнього процесу.

Миротворча освіта у сучасній українській школі є фундаментальним компонентом формування безпечного, гуманістичного та демократичного суспільства [21; 23]. У період тривалих суспільних трансформацій, підвищеної соціальної напруженості, воєнної агресії проти України та необхідності формування психологічної стійкості дітей і молоді особливого значення набуває розвиток освітнього середовища, яке забезпечує умови для формування культури миру, ненасильницького спілкування та відповідальної громадянської позиції. Ліцей №142 м.Києва, як один із провідних закладів середньої освіти столиці, демонструє комплексний підхід до впровадження практик миротворчої освіти, що відображено в його нормативній документації, виховній діяльності та організації освітнього процесу відповідно до національних і міжнародних орієнтирів [41].

Сучасне освітнє середовище має бути не лише простором для здобуття знань, а й місцем, де формується світогляд здобувачів освіти, їхній емоційно-психологічний стан, комунікативна культура та здатність до співпраці. Миротворча освіта спрямована на розвиток умінь і навичок, які дозволяють дітям конструктивно взаємодіяти, вирішувати конфлікти ненасильницькими способами, поважати різноманітність та активно брати участь у побудові безпечної, згуртованої та стійкої громади. Впровадження таких практик у школі вимагає системного, науково обґрунтованого підходу, що включає педагогічні, психологічні, адміністративні та соціальні елементи. Ліцей №142 демонструє сформованість цього підходу через поєднання виховної, психолого-педагогічної та управлінської складових.

Одним із ключових аспектів впровадження миротворчої освіти є організація психологічно безпечного середовища. Психологічна служба ліцею проводить регулярну діагностичну, просвітницьку та корекційну роботу, спрямовану на розвиток емоційної грамотності учнів, профілактику агресивної поведінки, підтримку дітей у кризових станах, зниження рівня тривожності та формування навичок саморегуляції. Психологи проводять

індивідуальні консультації, групові тренінги, інтерактивні заняття, спрямовані на розвиток емпатії, вміння слухати, розуміти інших та будувати довірливі стосунки, що узгоджується з рекомендаціями ЮНЕСКО щодо формування компетентностей миру [23; 26].

Робота класних керівників є ще одним важливим компонентом миротворчої освіти. Вони виконують роль посередників між учнями, батьками та адміністрацією закладу, формуючи позитивну атмосферу в класі, організовуючи виховні заходи, які сприяють згуртуванню учнівського колективу. Систематичні виховні години, інтерактивні ігри, вправи на розвиток довіри, творчі колективні проєкти сприяють формуванню соціальної компетентності, відповідальності, толерантності та вміння працювати в команді. Класні керівники також здійснюють профілактичну діяльність щодо попередження булінгу, роз'яснюють учням їхні права та обов'язки, проводять заняття з правового виховання та розвитку етичної поведінки [33; 45; 50].

У Ліцеї №142 м.Києва значну увагу приділено формуванню безпечного середовища. Відповідно до Кодексу безпечного освітнього середовища, який заклад затвердив з метою визначення норм взаємодії, усі учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися правил поваги, толерантності, недопущення агресивних дій та дискримінації. Цей документ передбачає процедури реагування на випадки насильства, методи профілактики конфліктів, а також механізми взаємодії між педагогами, учнями та батьками, спираючись на норми національного законодавства. Наявність чітко визначених правил поведінки є важливим складником миротворчої політики закладу, оскільки створює нормативні засади для врегулювання конфліктів ненасильницьким шляхом [21; 60].

Особливе значення має профілактика булінгу, оскільки саме цей тип насильницької поведінки найчастіше проявляється у шкільному середовищі та може мати довготривалі негативні наслідки. Відповідно до вимог законодавства України та рекомендацій МОН, Ліцей №142 м.Києва реалізує

комплексну програму з протидії булінгу, яка включає інформаційно-просвітницькі заходи, тренінги, консультації психолога, участь педагогів у програмах підвищення кваліфікації щодо впровадження антибулінгових практик [50; 55; 56]. Заклад проводить тижні толерантності, тематичні акції до Всесвітнього дня доброти, лекції з прав людини, уроки з кібербезпеки та міжособистісної взаємодії, що відповідає сучасним підходам до захисту прав дітей.

З огляду на результати аналізу, педагогічний колектив Ліцею №142 м.Києва має високий рівень професійної компетентності, що є однією з головних умов успішного впровадження миротворчої освіти. Значна частина педагогів проходила курси підвищення кваліфікації, пов'язані з ненасильницькою комунікацією, соціально-емоційним навчанням, профілактикою булінгу та розвитком психологічної стійкості учнів. Це дозволяє педагогам виконувати функцію не лише трансляторів навчального матеріалу, а й фасилітаторів, медіаторів, наставників та координаторів учнівських ініціатив [7; 18].

У процесі аналізу стану миротворчої освіти виявлено також певні проблемні аспекти. Зокрема, у закладі відсутня формалізована шкільна служба порозуміння, яка є однією з ключових моделей відновних практик у школах та широко описана в сучасних підходах до миротворчої та відновної освіти. Запровадження такої служби дозволило б систематизувати процеси медіації, створити групу учнівських та педагогічних медіаторів, розширити спектр способів розв'язання конфліктів. Також потребує посилення інтеграція елементів соціально-емоційного навчання у навчальні предмети, особливо у старшій школі, де учні стикаються зі зростанням навчального навантаження та стресових ситуацій.

Водночас наявні можливості для розвитку миротворчої освіти у Ліцеї №142 є значними. Заклад має всі передумови для створення власної моделі культури миру, що включатиме освітню, психологічну,

управлінську та соціальну складові. Перспективним напрямом є впровадження програм peer mediation - учнівської медіації, що успішно працюють у школах Європи та України й відповідають рекомендаціям ЮНЕСКО та міжнародних організацій щодо відновних практик [23; 24]. Також доцільним є розширення співпраці з громадськими організаціями, які реалізують програми розвитку емоційної компетентності, попередження конфліктів, соціальної згуртованості [24].

Одним із важливих аспектів миротворчої освіти є учнівське самоврядування. У Ліцеї №142 воно функціонує як активний суб'єкт шкільного життя, що сприяє формуванню демократичної культури серед учнів. Діти беруть участь у розробці та обговоренні шкільних правил, ініціюють соціальні проекти, беруть участь у благодійних акціях, організовують заходи, спрямовані на розвиток відповідальності, співпраці та взаєморозуміння. Учнівська рада проводить зустрічі з адміністрацією, що є важливим елементом педагогіки партнерства і сприяє розвитку комунікативних та організаційних компетентностей дітей [38; 48; 58].

Аналіз освітнього середовища дає підстави стверджувати, що Ліцей №142 має позитивний психологічний клімат, високий рівень довіри між учнями та педагогами, належну організацію профілактичних заходів і відкритість адміністрації до співпраці. У той же час існують певні проблеми та виклики. Зокрема, школа не має власної шкільної служби порозуміння - структурного елементу, який дозволяє системно впроваджувати відновні практики. Такі служби передбачають наявність учнівських і педагогічних медіаторів, які допомагають сторонам конфлікту знайти спільне рішення без покарання та примусу. Запровадження подібної служби могло б значно підвищити ефективність миротворчої діяльності в Ліцеї №142 м.Києва.

Крім того, потребує розвитку напрям інклюзивної освіти. Хоча психологічна служба закладу володіє інструментами роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, на момент аналізу такі діти не навчалися в ліцеї. Це означає, що учні не мають достатнього досвіду взаємодії з

однолітками, які мають інший темп навчання, індивідуальні освітні потреби або особливі соціальні умови. Включення інклюзивного компонента могло б значно розширити спектр навичок учнів у сфері толерантності, емпатії та підтримки [45].

Перспективним є впровадження соціально-емоційного навчання (SEL) - міжнародної моделі, рекомендованої CASEL та ЮНЕСКО, яка охоплює п'ять ключових компетентностей: самосвідомість, саморегуляцію, соціальну обізнаність, навички взаємодії та відповідальне прийняття рішень [23; 26]. Інтеграція SEL у навчальний процес дозволить педагогам і психологам більш ефективно формувати миротворчі компетентності учнів, підвищити їхню стресостійкість і розвинути емоційний інтелект.

Також розвиток миротворчої освіти у Ліцеї №142 може відбуватися через активізацію співпраці з міжнародними та громадськими організаціями, які впроваджують програми миротворчої підготовки дітей та молоді. UNICEF реалізує програми з розвитку психологічної стійкості, ЮНІСЕФ та МОН України підтримують ініціативи «Школа, дружня до дитини», «Безпечна школа», а низка громадських організацій пропонує програми з медіації, боротьби з булінгом та розвитку комунікативної культури [23; 24]. Включення таких програм у діяльність ліцею дозволить розширити методичну базу, підвищити кваліфікацію педагогів та урізноманітнити освітні практики.

Під час проходження практики на базі Ліцею № 142 м. Києва крім спостереження проводилось опитування ліцеїстів, вчителів та батьків. У даній роботі буде висвітлено лише декілька питань для розгляду з анкети (дивитись Додаток Б).

На питання №1 «Чи вважаєте ви освітнє середовище школи безпечним для всіх учасників освітнього процесу?»

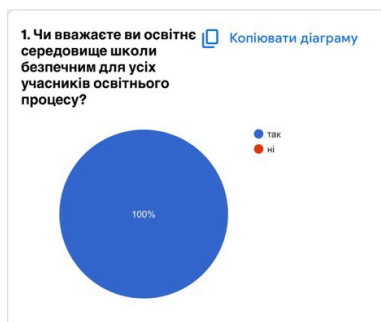

Рис 2.1 Відповіді дітей

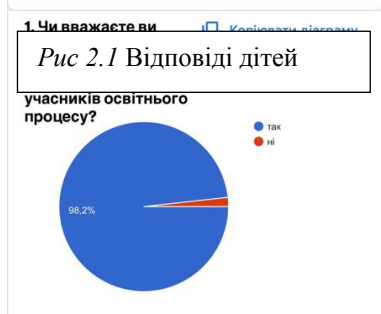

Рис 2.2 Відповіді батьків

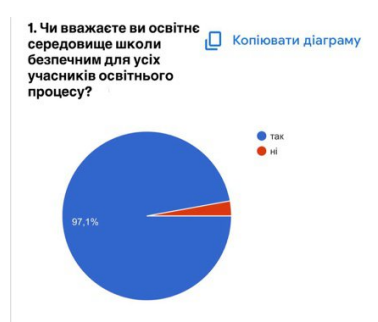

Рис 2.3 Відповіді вчителів

На питання № 9 «Чи проводяться у школі заходи, спрямовані на формування культури миру, взаємоповаги та толерантності?»

Рис. 2.4 Відповіді дітей

Загалом аналіз упровадження практик миротворчої освіти дозволяє зробити висновок, що Ліцей №142 м. Києва має сформовану систему роботи в цьому напрямі, яка включає психологічний супровід, виховну діяльність, профілактичні програми, розвиток учнівського самоврядування та системне застосування принципів педагогіки партнерства. Разом із тим, подальший розвиток миротворчої освіти потребує створення більш структурованої моделі, що передбачатиме служби порозуміння, відновні практики та інтеграцію елементів соціально-емоційного навчання.

2.3. Шляхи удосконалення управлінських аспектів впровадження практик миротворчої освіти у Ліцеї № 142 м. Києва

Миротворча освіта в сучасній українській школі постає не як факультативний або другорядний компонент освітнього процесу, а як стратегічний напрям розвитку особистості здобувача освіти, який безпосередньо пов'язаний із питаннями національної безпеки, демократизації суспільства, збереження соціальної єдності та формування громадянської ідентичності. Особливої актуальності це набуває в умовах повномасштабної воєнної агресії проти України, коли щоденний досвід дітей і дорослих наповнений травматичними подіями, інформаційним тиском, підвищеною тривожністю, невизначеністю та соціальними ризиками. У такій ситуації заклади загальної середньої освіти, зокрема Ліцей №142 м.Києва, мають виконувати роль не лише установ, що забезпечують академічні знання, а й осередків підтримки, безпеки, відновлення, формування культури миру, взаємоповаги, толерантності та здатності до ненасильницького вирішення конфліктів [9; 10].

Нормативно-правові засади функціонування системи освіти України задають чіткий орієнтир на створення безпечного, інклюзивного, людиноцентричного освітнього середовища. Закон України «Про освіту» визначає, що державна політика у сфері освіти ґрунтується на принципах людиноцентризму, верховенства права, забезпечення якості освіти, формування громадянського суспільства, нетерпимості до приниження честі та гідності людини, будь-яких форм насильства та дискримінації [41; 46]. У статтях закону наголошується на обов'язку засновника і керівництва закладу створювати безпечні умови навчання, попереджувати та протидіяти булінгу, забезпечувати повагу до людської гідності всіх учасників освітнього процесу [41; 55]. Закон України «Про повну загальну середню освіту» конкретизує ці положення в контексті функціонування ЗЗСО, регламентуючи, зокрема, внутрішню систему забезпечення якості освіти, механізми участі здобувачів та батьків у врядуванні, вимоги до педагогічної

етики, заборону дискримінації та булінгу, а також підкреслюючи важливість формування ключових компетентностей, зокрема соціальної й громадянської [42]. Саме на ці правові норми спирається адміністрація Ліцею №142, формуючи свою управлінську політику у сфері миротворчої освіти.

Важливим концептуальним орієнтиром для розвитку управлінських аспектів у сфері миротворчої освіти є Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [54]. У ній міститься комплексне бачення школи як простору, де поєднуються якісні знання, компетентнісний підхід, педагогіка партнерства, безпечне освітнє середовище та розвиток особистості, здатної «жити разом з іншими» на засадах взаємоповаги, толерантності та демократичних цінностей. Концепція НУШ підкреслює важливість формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, зокрема соціальної та громадянської, обізнаності та самовираження у сфері культури, ініціативності та підприємливості, уміння вчитися впродовж життя, а також екологічної й здоров'язбережувальної компетентностей [54]. У цьому контексті миротворча освіта розглядається як інтегральний елемент нової шкільної культури: вона проявляється у стилі взаємин між педагогами та учнями, у змісті навчальних програм, у формах виховної роботи, в управлінських рішеннях і механізмах врядування.

У ході аналізу даних та проведення інтерв'ю з адміністрацією ліцею, порівнювались вимоги НУШ та стан їхнього впровадження у Ліцеї №142 м. Києва.

Таблиця 2.1

Вимоги НУШ та стан їхнього впровадження у Ліцеї №142 м. Києва

№	Ключові напрями	Реальний стан Ліцей №142 м. Києва	Вимоги НУШ
1	Освітнє середовище (безпечність, інклюзивність, комфорт)	Створено загалом сприятливе середовище; діє система реагування на	НУШ вимагає простір, який є безпечним, інклюзивним,

		булінг; є практика класних годин і виховних заходів миротворчого спрямування.	мотивувальним, орієнтованим на співпрацю, партнерство, можливість вільного висловлення думок.
2	Педагогіка партнерства	Партнерська взаємодія реалізується частково: учні залучаються до проєктів, але рівень співуправління в освітньому процесі ще невисокий.	НУШ передбачає партнерство «учитель—учень—батьки», залучення учнів до прийняття рішень, демократичні форми взаємодії, розвиток автономії учня.
3	Формування компетентностей (громадянських, соціальних, миротворчих)	Проводяться виховні години, заходи до Днів Європи, прав людини, толерантності; працює шкільна служба порозуміння; проєкти з медіації в окремих класах.	НУШ - компетентнісне навчання: громадянські, соціальні, емоційно-етичні компетентності. Обов'язкова інтеграція цінностей демократії, прав людини, ненасильства.
1	2	3	4
4	Управління закладом (лідерство, стратегія, управління якістю)	Є план розвитку, але блоки щодо миротворчої політики та безпечного середовища не є окремим розділом. Внутрішня система забезпечення якості працює, проте моніторинг соціально-емоційного розвитку та клімату здійснюється нерегулярно.	НУШ - керівник як лідер змін, упровадження демократичної культури, прозорість управлінських процесів, системність самооцінювання, стратегічне планування на основі компетентнісного підходу.
5	Соціально-емоційне навчання (SEL)	Є окремі елементи SEL у роботі психолога та класних керівників; практики систематично не інтегровані. Учителі не проходили спеціальних тренінгів з SEL усього колективу.	НУШ наголошує на формуванні емоційного інтелекту, навичок співпраці, саморегуляції, емпатії, вирішення конфліктів мирним шляхом.
6	Медіація та відновні практики	Є шкільна служба порозуміння; конфлікти вирішуються переважно адміністративно, медіація застосовується нерегулярно. Немає системи підготовки медіаторів серед учнів.	НУШ - розвиток культури діалогу, відповідальності; вирішення конфліктів через відновні практики.
7	Освітні ресурси та інновації	Наявні сучасні технології, але їх використання нерівномірне. Інноваційні	НУШ - орієнтація на інноваційність, інтерактивні методи,

		методи (проектне навчання, інтерактивні методики) застосовуються не всіма педагогами.	компетентнісний підхід, наскрізне застосування ІКТ.
8	Кадровий потенціал та професійний розвиток педагогів	Педагоги беруть участь у тренінгах, але підготовка в галузі миротворчої освіти, медіації, NVC відсутня у більшості.	НУШ - педагог нової формації: фасилітатор, наставник, миротворець; постійний професійний розвиток; володіння технологіями НУШ.
9	Участь громади, партнерства, відкритість	Ліцей взаємодіє з громадськими організаціями, але не системно; відсутня стратегія партнерств; робота з громадою епізодична.	НУШ - школа відкритих можливостей; широкий спектр партнерств, взаємодія з громадою, учнями, батьками.

Джерело: розроблено автором

Національна стратегія створення безпечного освітнього середовища та відповідні плани заходів деталізують очікувані результати на рівні освітніх установ: формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання, забезпечення психологічної безпеки, розвиток компетентностей безпечної поведінки, створення шкільних систем попередження насильства, булінгу, дискримінації, посилення ролі управлінців у цих процесах. У документах підкреслюється, що керівник закладу освіти є ключовою фігурою у впровадженні політики безпечного освітнього середовища, а отже, й управлінські аспекти миротворчої освіти повинні розглядатися як невід’ємна частина загальної стратегії розвитку ліцею. Для Ліцею №142 це означає необхідність не лише формального виконання вимог законодавства, а й формування власної стратегії миру та безпеки, яка відповідала б специфіці контингенту здобувачів освіти, кадровому потенціалу, матеріально-технічним умовам, досвіду колективу та запитам громади.

Міжнародний досвід, представлений у документах ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Ради Європи, надає цінні орієнтири для управлінців у сфері миротворчої освіти. UNESCO у своїх рекомендаціях з освіти для миру, прав людини й сталого розвитку підкреслює роль школи як лабораторії демократії, де учні мають змогу практикувати діалог, взаємоповагу,

співпрацю, медіацію конфліктів, критичне мислення, солідарність [21; 23]. Рада Європи через документи з компетентностей для демократичної культури наголошує на важливості участі учнів і батьків в ухваленні рішень, розвитку учнівського самоврядування, залученні школи до життя громади, створенні простору, де кожен відчуває свою гідність і значущість [5]. ЮНІСЕФ у настановах щодо безпечних шкіл пропонує комплексні підходи до запобігання насильству, булінгу, забезпечення психосоціальної підтримки, розвитку системи реагування та побудови партнерств між школою, батьками й громадськими організаціями. Усі ці положення є безпосередньо релевантними для управлінської діяльності Ліцею №142, який функціонує у великому мегаполісі, має різновіковий контингент учнів, стикається з викликами дистанційного й змішаного навчання, питаннями безпеки в умовах воєнного стану та необхідністю реагувати на підвищений рівень стресу і вразливості дітей [24; 25; 26].

Специфіка Ліцею №142 м. Києва визначається поєднанням академічної спрямованості, участі у міських освітніх програмах та реалій воєнного часу. Звітність закладу за 2022–2023 навчальний рік засвідчує, що ліцей тривалий час працював у дистанційному форматі через відсутність укриття, а значна частина діяльності була переорієнтована на онлайн-навчання з посиленими заходами щодо збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу. Такі умови актуалізували нові форми управління миротворчою освітою: необхідність підтримувати відчуття спільноти в умовах дистанційної взаємодії, попереджати кібербулінг, організовувати психологічний супровід онлайн, впроваджувати цифрові інструменти зворотного зв'язку й моніторингу стану учнів. Отже, управлінські аспекти миротворчої освіти в Ліцеї №142 мають подвійний вимір: з одного боку — традиційний (очний) шкільний простір, з іншого — цифрове освітнє середовище, яке потребує власних правил безпечної та мирної взаємодії.

Теоретичне підґрунтя миротворчої освіти вказує на необхідність інтеграції компетентнісного, системного, гуманістичного, реляційного та партнерського підходів. Миротворча освіта не може зводитися лише до проведення поодиноких виховних заходів, «Тижнів миру» чи акцій проти насильства; вона має бути системною, пронизувати всі рівні шкільного життя: від стратегічних управлінських рішень до повсякденної комунікації в класі. Дослідники у сфері peace education підкреслюють, що успішні програми поєднують змістовну складову (знання про причини конфліктів, права людини, механізми мирного врегулювання) з розвитком навичок (комунікація, емпатія, медіація, колективне ухвалення рішень) і формуванням цінностей (толерантність, справедливість, солідарність, відповідальність) [9; 10]. Усі ці компоненти неможливо реалізувати без цілеспрямованих управлінських дій, спрямованих на підготовку педагогів, створення умов для взаємодії, налагодження партнерств, розроблення політик і процедур.

Управлінські шляхи удосконалення миротворчої освіти в Ліцеї №142 логічно починаються з розроблення окремого стратегічного документа — Стратегії (або Програми) розвитку миротворчої освіти в ліцеї. Такий документ може бути інтегрований у загальну стратегію розвитку закладу, але важливо, щоб у ньому були чітко сформульовані: місія й бачення культури миру в ліцеї, цінності, які розділяє шкільна спільнота, ключові компетентності учнів, що мають бути сформовані, пріоритетні напрями діяльності, показники результативності, форми моніторингу та відповідальні особи. Орієнтири для змісту такої стратегії можуть бути взяті з Національної стратегії створення безпечного освітнього середовища, Концепції безпечної школи та методичних матеріалів МОН щодо розвитку безпечного шкільного середовища [53; 55; 56]. Наявність такого документа не лише структуризує діяльність, а й робить її зрозумілою для педагогів, учнів, батьків, партнерів, сприяє прозорості й підзвітності управлінських рішень.

Ключовим напрямом удосконалення управління миротворчою освітою є інституціоналізація шкільної медіації та створення Шкільної служби порозуміння (ШСП). В українських умовах це спирається на напрацювання в галузі відновних практик, рекомендації щодо впровадження шкільної медіації та методичні матеріали МОН і партнерських структур. ШСП у Ліцеї №142 може стати структурним елементом внутрішньої системи забезпечення якості, мати своє положення, команду підготовлених медіаторів (як серед педагогів, так і серед учнів), відповідальних координаторів та визначені процедури. Управлінські аспекти тут включають: добір та мотивацію педагогів-координаторів служби, забезпечення їх навчання за програмами шкільної медіації, організацію підготовки учнів-медіаторів, формування розкладу й алгоритмів звернення до служби, фіксацію результатів медіацій, а також інтеграцію діяльності ШСП у роботу психологічної служби й виховної системи [44]. Практика показує, що саме наявність офіційно визнаної й підтримуваної адміністрацією служби порозуміння задає в школі сигнал про цінність мирного врегулювання конфліктів і змінює загальну культуру реагування — від каральної до відновної.

Наступним шляхом удосконалення управлінських аспектів є системний розвиток кадрового потенціалу. Миротворча освіта потребує вчителів, здатних моделювати ненасильницьку комунікацію, керувати емоціями в стресових ситуаціях, фасилітувати обговорення складних тем, виступати модераторами діалогу, а не лише носіями предметних знань [18; 19]. Для цього адміністрація Ліцею №142 може розробити довгостроковий план підвищення кваліфікації педагогів у сфері ненасильницького спілкування, медіації, конфліктології, соціально-емоційного навчання, антикризового менеджменту. Ефективною формою є внутрішні тренінги, семінари, методичні майстерні, участь у заходах професійних спільнот, програмах громадських організацій, онлайн-курсах та вебінарах, що пропонуються МОН, ЮНІСЕФ та іншими партнерами [24; 53]. Особливу

увагу доцільно приділити управлінському коучингу як інструменту розвитку лідерського потенціалу вчителів, класних керівників і адміністрації. Коучингові підходи дозволяють сформувати у педагогів здатність ставити відкриті запитання, сприяти рефлексії учнів, підтримувати їх у пошуку власних рішень у конфліктних ситуаціях, що повністю відповідає ідеології миротворчої освіти [20; 39].

Окремим блоком управлінських удосконалень виступає формування безпечного фізичного та психологічного освітнього середовища. На рівні організації простору Ліцей №142 може впроваджувати елементи, що сприяють почуттю безпеки, відкритості й довіри: безпечні маршрути евакуації, зрозумілі правила поведінки в укриттях, комфортні зони відпочинку, візуальні меседжі, які підтримують цінності миру, взаємоповаги, недискримінації, антибулінгу. На рівні правил та процедур мають бути чітко сформульовані політики протидії насильству та булінгу, алгоритми реагування на інциденти, механізми повідомлення про них, гарантії захисту тих, хто повідомляє, а також чіткий розподіл відповідальності між адміністрацією, педагогами, психологами, батьками. Психологічна служба має отримати від керівництва необхідні повноваження й ресурси для здійснення регулярної діагностики стану учнів, організації групової і індивідуальної роботи, проведення тренінгів зі стресостійкості, емоційної саморегуляції, відновлення після травматичних подій.

Важливим напрямом удосконалення керівної діяльності є розвиток внутрішньої системи забезпечення якості освіти з урахуванням миротворчого виміру. У межах ВСЗЯО доцільно передбачити регулярний моніторинг рівня конфліктності й атмосфери взаємин у класах, оцінювання суб'єктивного відчуття безпеки в учнів, педагогів і батьків, аналіз звернень до психолога й ШСП, моніторинг випадків булінгу, опитування щодо якості комунікації в школі. Тут можуть бути використані стандартизовані опитувальники, авторські анкети, соціально-психологічні методики,

розроблені, зокрема, за участю українських та міжнародних дослідницьких інституцій [6]. Адміністрація Ліцею №142 може щороку готувати аналітичний звіт про стан освітнього середовища в контексті миру та безпеки, представляти його на педагогічній раді, обговорювати з учнівським самоврядуванням і батьківським комітетом, визначати пріоритетні напрями змін [36]. Такий підхід забезпечує циклічність управління: діагностика - планування - реалізація заходів - оцінка - корекція.

Управлінська активність у сфері миротворчої освіти неможлива без реального залучення учнів до процесів ухвалення рішень. Розвиток учнівського самоврядування в Ліцеї №142 м. Києва може включати створення комісій або секторів з питань миру, безпеки, волонтерства, прав дитини, які б мали свій голос у формуванні шкільної політики [23]. Учні можуть брати участь у розробленні правил безпечної поведінки в ліцеї, кодексу честі учня, процедур реагування на булінг, організовувати просвітницькі кампанії, інформаційні стенди, шкільні медіапроекти, присвячені темі миру, толерантності, протидії мові ворожнечі. Подібні практики відповідають рекомендаціям Ради Європи щодо розвитку освіти для демократичного громадянства, де наголошується, що школа має бути моделлю демократичної спільноти, а не лише місцем, де про демократію розповідають теоретично [5; 21].

Важливою компонентою управлінських змін є поглиблення співпраці з батьківською спільнотою. Батьки, як носії певних виховних практик і цінностей, можуть як підтримувати, так і блокувати миротворчі ініціативи школи. Тому керівництву Ліцею №142 доцільно розробити окрему програму взаємодії з батьками в контексті миротворчої освіти: цикл тренінгів чи батьківських зустрічей про ненасильницьке спілкування в родині, попередження домашнього насильства, розпізнавання ознак булінгу та кібербулінгу, формування емоційної підтримки дітей у стресових умовах, подолання наслідків травматичних подій [45]. Залучення батьків до шкільних миротворчих ініціатив (спільні проекти, благодійні акції,

волонтерство, участь у заходах до Міжнародного дня миру тощо) підсилює відчуття єдності шкільної спільноти та робить цінності миру сімейною справою, а не лише шкільною політикою [58].

Не менш важливою сферою удосконалення є розвиток партнерств із зовнішніми організаціями. Ліцей №142 м.Києва може розвивати співпрацю з місцевими громадами, вищими навчальними закладами, психологічними центрами, міжнародними й національними громадськими організаціями, які працюють у сферах прав людини, ненасильницької комунікації, медіації, інклюзії, підтримки дітей, що постраждали від війни. Досвід співпраці ліцею з університетами, наприклад, у профорієнтаційних чи науково-освітніх проєктах, може бути розширений на напрям миротворчої освіти: спільні тренінги, студентські волонтерські ініціативи, науковий супровід діагностичних та дослідницьких програм . Така взаємодія не лише розширює ресурсну базу ліцею, а й вводить учнів у ширший контекст громадянського суспільства, де цінності миру й демократії реалізуються у реальних практиках [21; 23].

З огляду на цифровізацію освіти та досвід масового дистанційного навчання, адміністрація Ліцею №142 має врахувати цифровий вимір миротворчої освіти. Це означає, що управлінські рішення мають включати розроблення політик цифрової безпеки, протидії кібербулінгу, етичного використання соціальних мереж, а також створення дружнього, підтримувального онлайн-середовища [24; 25]. Доцільно впроваджувати електронні платформи й форми онлайн-опитувань, які дозволяють учням анонімно повідомляти про випадки насильства, отримувати психологічну підтримку, звертатися до шкільної служби порозуміння. Такі підходи узгоджуються з рекомендаціями ЮНІСЕФ і МОН щодо створення цифрово безпечних шкіл [24; 53].

Управлінські аспекти миротворчої освіти неможливо вдосконалити без цілеспрямованої роботи з мисленням і культурою самого педагогічного колективу. Важливим завданням керівництва є формування в колективі

спільного ціннісного поля, де принципи поваги, партнерства, відкритості, підтримки, відновного підходу стають нормою. Для цього керівник має не лише видавати накази та розпорядження, а й демонструвати власним прикладом стиль лідерства, побудований на діалозі, довірі, готовності чути різні позиції. Педагогічні ради можуть проводитися у форматі фасилітованих діалогів, стратегічних сесій, де обговорюються питання безпеки, миру, взаємодії, а не тільки формальні звіти [22]. Тімбілдингові заходи, коучингові сесії, супервізійні зустрічі для педагогів, які працюють з «важкими» випадками, сприяють емоційному розвантаженню, зниженню ризику професійного вигорання й формуванню команди, здатної разом реалізовувати миротворчі проєкти [36; 39].

Рекомендації для керівників ЗЗСО щодо впровадження
миротворчої освіти в освітній процес

№	Напрямок	Рекомендації
1.	Стратегічне планування	• Включити миротворчу освіту до стратегії розвитку ЗЗСО. • Передбачити заходи у річному плані роботи.
2.	Підвищення кваліфікації педагогів	• Організувати навчання з медіації, NVC, відновних практик. • Створити команду педагогів-тренерів або координатора.
3.	Формування безпечного освітнього середовища	• Запровадити політику нульової толерантності до булінгу. • Розвивати Шкільну службу порозуміння (ШСП). • Забезпечити психологічну підтримку учнів.
4.	Інтеграція в освітній процес	• Включати теми миру та діалогу на уроках і виховних заходах. • Використовувати класні та відновні кола.
5.	Партнерства та співпраця	• Співпрацювати з ГО, соціальними службами, міжнародними програмами. • Підтримувати волонтерські ініціативи учнів.
6.	Робота з батьками	• Проводити тренінги з ненасильницького спілкування. • Залучати батьків до миротворчих заходів.
7.	Моніторинг та оцінювання	• Проводити опитування щодо безпеки та комфорту учнів. • Оцінювати ефективність заходів та коригувати програми.

Джерело: розроблено автором

Результатом послідовного й системного впровадження описаних шляхів удосконалення управлінських аспектів стане формування в Ліцеї №142 м. Києва стійкої культури миру, яка проявлятиметься в розмаїтті вимірів: зниженні кількості конфліктів і випадків булінгу, підвищенні рівня довіри до адміністрації й педагогів, відчутті психологічної безпеки в учнів, зростанні участі учнів у прийнятті рішень, підвищенні задоволеності батьків роботою закладу, покращенні навчальних результатів на тлі стабілізації емоційного стану дітей. Миротворча освіта, інтегрована в управлінську політику ліцею, перестає бути набором окремих «проектів» і перетворюється на спосіб життя шкільної спільноти, яка готує молоде

покоління до відповідального, солідарного, активного громадянства в демократичній Україні.

Висновки до розділу 2

Миротворча освіта в сучасних умовах розглядається як системний і стратегічно важливий напрям розвитку закладів загальної середньої освіти, що забезпечує формування безпечного, інклюзивного, гуманістичного та психологічно комфортного освітнього середовища, здатного підтримувати розвиток особистості учня, його соціально-емоційних компетентностей, готовності до діалогу, співпраці та конструктивного вирішення конфліктів. Аналіз сучасних теоретичних підходів, міжнародних документів, нормативно-правової бази та управлінського досвіду шкіл свідчить, що формування культури миру неможливе в межах окремих педагогічних заходів, а потребує інтегрованої, цілісної системи управління, яка охоплює всі рівні функціонування закладу освіти: стратегічний, організаційний, педагогічний, психологічний та соціальний.

Упродовж останніх років концепція миротворчої освіти активно проникає в українську педагогіку та менеджмент освіти, а її ключові положення визначають новий напрям розбудови безпечного простору для дітей, зокрема в умовах зростання соціальної напруги, воєнних викликів, змін у структурі суспільних відносин і необхідності формування громадянської відповідальності та толерантності. Теоретичні засади миротворчої освіти визначають, що її сутність полягає у формуванні таких внутрішніх характеристик особистості, як емпатія, стресостійкість, здатність до співпереживання, уміння вести діалог, конструктивно висловлювати незадоволення, долати напругу у міжособистісних взаємодіях, попереджати конфлікти або вирішувати їх ненасильницьким шляхом. Наукові підходи Олени Пометун підкреслюють, що миротворча компетентність є інтегрованою і складається із взаємозалежних когнітивних, емоційно-ціннісних та поведінкових компонентів [57; 58]. Іван Бех доводить, що культура миру починається зі становлення морально-

ціннісних основ особистості та розвитку її здатності до гуманістичної взаємодії [31]. Концепція ненасильницького спілкування Маршалла Розенберга вказує на важливість розвитку емоційної грамотності та вміння розпізнавати власні потреби, не порушуючи гідності іншої людини [60]. Підходи Джонсонів щодо кооперативного навчання підтверджують, що взаємозалежність і спільна діяльність учнів зменшують конфліктність і підвищують рівень емпатії [13]. Дослідження у сфері відновних практик доводять, що медіація й кола порозуміння сприяють формуванню культури відповідальності та діалогу, а не покарання і примусу [9; 21]. Лідія Коваленко наголошує на тому, що психологічна безпека є фундаментальною умовою будь-якої освітньої реформи, а без її забезпечення миротворчі програми залишаються формальними [47]. Усе це підтверджує, що миротворча освіта є не окремим педагогічним інструментом, а складним культурним процесом, який трансформує освітнє середовище на рівні взаємин, правил, управлінських рішень, педагогічних технологій і моделей поведінки.

Аналітичний огляд сучасної ситуації в українських школах свідчить, що попри значні успіхи у впровадженні програм медіації, антибулінгових заходів і соціально-емоційного навчання, рівень інтегрованості миротворчої освіти залишається нерівномірним. У багатьох школах простежуються позитивні тенденції: активне створення служб порозуміння, підготовка учнів-медіаторів, упровадження практик ненасильницької комунікації, проєктів співпраці «школа–батьки–громада», розвиток інклюзивних класів, психологічна підтримка дітей і педагогів, зростання уваги до емоційного клімату. Водночас низка управлінських бар'єрів перешкоджає системному впровадженню миротворчих практик. Це, зокрема, недостатня управлінська координація, фрагментарність у плануванні, нечіткість ціннісних орієнтирів колективу, опір окремих педагогів, відсутність систематичного моніторингу та супервізії, недостатній рівень управлінської компетентності керівників у сфері

фасилітативного лідерства. Також викликом залишається недостатня залученість батьків, які часто не мають системних знань про ненасильницькі методи виховання, що ускладнює створення єдиного культурного простору «школа–сім'я». Деякі школи демонструють тенденцію до формального виконання вимог законодавства, що призводить до поверхневості змін.

Управлінський аналіз показує, що ефективність миротворчих програм значною мірою визначається якістю управлінських рішень, професійним рівнем керівника ЗЗСО та його управлінськими компетентностями. Сучасний керівник має володіти коучинговим, фасилітативним стилем, високою емоційною компетентністю, здатністю до стратегічного мислення та навичками медіації. У цьому контексті актуальними є ідеї Енді Харгрівса щодо етичного лідерства в освіті, яке ґрунтується на довірі, відкритості та взаємності [11; 12]. Лідерство в галузі миротворчої освіти передбачає не просто впровадження окремих заходів, а створення цілісної культури взаємодії, де кожен учасник освітнього процесу відчуває свою значущість, відповідальність і вплив на колективне благо. Управління повинно спрямовуватися не на контроль і штрафування, а на зростання, розвиток, підтримку, супровід і взаємодію.

Психологічний аспект управління є ключовим, оскільки саме психологічна служба забезпечує раннє виявлення конфліктів, кризових станів, травматичного досвіду дітей. Рекомендації ЮНІСЕФ підтверджують, що системна робота психологів суттєво зменшує рівень агресії, сприяє підвищенню емоційної стабільності та здатності учнів до співпраці [24; 25; 26]. Таким чином, психологічна служба має бути інтегрована в управлінські процеси, а не функціонувати окремо.

Організаційна культура школи відіграє вирішальну роль у формуванні середовища миру. Якщо школа функціонує за принципами співпраці, взаємоповаги та довіри, то й учні, і педагоги природним чином переймають такі моделі взаємодії. Якщо ж у школі домінують накази,

покарання, авторитаризм, то толерантність, діалог і ненасильницька поведінка стають штучними. Наукові дослідження Пітера Сенге демонструють, що лише школа як навчальна організація, яка розвивається через колективне бачення, системне мислення і командне навчання, здатна успішно впроваджувати інновації та забезпечувати їх сталість [61].

Функціонування миротворчої освіти вимагає міжсуб'єктної взаємодії: керівників, учителів, психологів, соціальних педагогів, батьків, організацій громадянського суспільства, місцевої громади. Лише в умовах такої взаємодії можливе створення узгодженої системи превенції конфліктів, фасилітації взаємин, соціальної підтримки та формування відповідального громадянства. Міжнародна практика підтверджує, що школи, які впроваджують миротворчі програми у співпраці з громадськими організаціями, демонструють стійкі результати, оскільки діти мають можливість практикувати навички медіації, волонтерства, участі у відновних практиках за межами класу.

Узагальнюючи результати аналітичного дослідження, можна стверджувати, що миротворча освіта є не додатковою діяльністю, а фундаментальною складовою освітньої політики, управлінських рішень і культури шкільного середовища. Вона формує здатність закладу освіти бути простором безпеки, розвитку, взаємоповаги, творчості та соціальної відповідальності. Миротворчі практики сприяють профілактиці насильства, зниженню кількості конфліктів, підвищенню рівня довіри між учасниками освітнього процесу, розвитку компетентностей XXI століття, формуванню відповідального громадянина демократичного суспільства.

Ефективне управління миротворчою освітою можливе лише за умов формування цілісної управлінської системи, яка включає стратегічне бачення, регулярний моніторинг, професійний розвиток педагогів, науково-методичний супровід, підтримку учнів та їхніх сімей, розвиток партнерських відносин, підвищення управлінської культури керівників, координацію всієї діяльності шкільної спільноти. У сучасних умовах освіта

потребує саме такого підходу, оскільки формування культури миру є не лише педагогічним завданням, а й елементом національної безпеки, соціальної стабільності та сталого розвитку суспільства. Миротворчі практики стають інструментом трансформації суспільної свідомості, формування відповідальної поведінки та розвитку соціального капіталу.

Управлінські висновки свідчать, що керівник ЗЗСО є ключовою фігурою у впровадженні миротворчої освіти. Від його стилю управління, здатності до діалогу, відкритості до інновацій, уміння фасилітувати педагогічний колектив, підтримувати психологічне благополуччя залежить ефективність цілого закладу [11]. Успішний керівник має вміти координувати зусилля всіх зацікавлених сторін, приймати стратегічні рішення, аналізувати ризики та забезпечувати розвиток організації як цілісної соціально-педагогічної системи.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що впровадження миротворчих практик у закладі загальної середньої освіти потребує комплексних управлінських рішень, що базуються на сучасних наукових підходах, етичних принципах, партнерських стосунках і стратегічній культурі розвитку [7]. Заклад освіти стає простором формування культури миру тоді, коли всі його учасники - адміністрація, педагогічний колектив, учні, батьки, психологи, соціальні партнери - об'єднані спільною метою створення безпечного, толерантного, гуманістичного середовища. Миротворча освіта - це довготривалий процес, що передбачає навчання, розвиток, рефлексію, співпрацю та постійне вдосконалення [4]. Таким чином, у сучасних умовах вона виступає не лише педагогічним напрямом, а й важливим управлінським інструментом, що забезпечує сталий розвиток школи, підвищує якість освіти та формує загальну культуру миру як фундамент розвитку демократичного суспільства.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання магістерської роботи на тему «Управлінські аспекти впровадження практик миротворчої освіти в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти» здійснено комплексне теоретичне й емпіричне дослідження проблеми формування культури миру та безпечного освітнього середовища в умовах сучасних суспільних викликів. Отримані результати підтверджують актуальність обраної теми та її значущість для розвитку сучасної системи освіти України, особливо в контексті воєнного стану, соціальної напруги й трансформаційних процесів у суспільстві.

У ході дослідження встановлено, що миротворча освіта виступає стратегічно важливим напрямом розвитку закладів загальної середньої освіти, оскільки сприяє формуванню в учнів здатності до ненасильницької взаємодії, відповідального громадянства, конструктивного розв'язання конфліктів, розвитку соціально-емоційних компетентностей та поваги до прав людини. Миротворча компетентність у ЗЗСО розглядається як інтегральна характеристика особистості, що поєднує знання, цінності, установки та поведінкові навички, необхідні для життя в демократичному, плюралістичному та соціально згуртованому суспільстві.

Теоретичний аналіз сучасних українських і зарубіжних досліджень засвідчив, що формування миротворчої компетентності ґрунтується на поєднанні ціннісно-орієнтованого, гуманістичного, діалогового, психолого-педагогічного, соціально-педагогічного та інтегрованого підходів. Українська наукова традиція робить особливий акцент на духовно-моральному вимірі культури миру, емпатії, людській гідності та соціальній відповідальності, тоді як зарубіжні підходи більш системно розглядають миротворчу освіту в контексті подолання структурного насильства, освітньої нерівності та розвитку «peacebuilding competence». Водночас обидва підходи є взаємодоповнювальними й створюють цілісне методологічне підґрунтя для впровадження миротворчих практик у ЗЗСО.

У роботі доведено, що ефективність миротворчої освіти значною мірою залежить від управлінських аспектів діяльності закладу освіти. Саме управлінська команда визначає стратегічні орієнтири розвитку школи, створює умови для формування безпечного та психологічно комфортного освітнього середовища, забезпечує підтримку педагогів і впровадження інноваційних виховних та освітніх практик. Керівник ЗЗСО виступає ключовим агентом змін, лідером упровадження цінностей миру, діалогу, партнерства й ненасильницької взаємодії в усіх сферах шкільного життя. Аналіз правових та організаційних умов розвитку миротворчої освіти показав, що в Україні сформовано достатнє нормативно-правове підґрунтя для її реалізації. Конституція України, закони «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», концепція «Нова українська школа», Національна стратегія створення безпечного освітнього середовища, накази МОН щодо протидії булінгу й розвитку психологічної служби створюють правові рамки для впровадження миротворчих практик у школі. Важливу роль відіграють і міжнародні документи, зокрема Конвенція ООН про права дитини, рекомендації ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Ради Європи, які підкреслюють необхідність виховання культури миру через освіту.

Разом із тим, дослідження засвідчило, що наявність нормативної бази не гарантує автоматичного впровадження миротворчої освіти в практику роботи ЗЗСО. Ключовою умовою її реалізації є ефективне управління, яке забезпечує системність, цілісність та сталість відповідних заходів. Миротворча освіта має бути інтегрованою у стратегію розвитку школи, освітні програми, плани виховної роботи, систему внутрішнього моніторингу якості освіти та культуру повсякденної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Емпіричне дослідження, проведене на базі Ліцею №142 м. Києва, дозволило виявити реальний стан упровадження практик миротворчої освіти в освітньому середовищі закладу. Встановлено, що в ліцеї створено загалом сприятливі умови для формування культури миру: функціонують

механізми реагування на випадки булінгу, реалізуються окремі елементи соціально-емоційного навчання, діють практики партнерської взаємодії та виховні заходи, спрямовані на розвиток толерантності й взаємоповаги. Водночас з'ясовано, що миротворчі практики носять переважно фрагментарний характер і потребують більшої систематизації та узгодженості.

Порівняння реального стану освітнього середовища Ліцею №142 м. Києва з вимогами НУШ та наказами МОН виявило низку проблемних зон, зокрема недостатню інтеграцію миротворчої освіти в усі навчальні предмети, обмежене використання медіації та відновних практик, нестачу цілеспрямованої підготовки педагогічного колективу з педагогіки миру, ненасильницької комунікації та фасилітативного управління. Це підтверджує необхідність цілісного управлінського підходу до розвитку миротворчої освіти.

У результаті дослідження запропоновано напрями вдосконалення управлінських аспектів упровадження практик миротворчої освіти у ЗЗСО, які передбачають: розроблення та реалізацію шкільної стратегії миротворчої освіти; системну підготовку педагогічного колективу; розвиток служб шкільного порозуміння та відновних практик; посилення ролі соціально-емоційного навчання; налагодження партнерства з батьківською громадськістю та соціальними інституціями; запровадження системного моніторингу безпечного та психологічно комфортного освітнього середовища.

Отже, мету та завдання магістерської роботи досягнуто. Результати дослідження підтверджують, що формування миротворчої компетентності учнів є можливим лише за умови цілеспрямованого, науково обґрунтованого та системного управління процесами розвитку освітнього середовища. Миротворча освіта в сучасних умовах має розглядатися не як додатковий напрям діяльності школи, а як її стратегічна місія, спрямована

на виховання покоління громадян, здатних жити й діяти в умовах миру, взаємоповаги та соціальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bandura A. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1977.
2. Blumberg A. *Effective School Leadership*. New York : Teachers College Press, 2014.
3. Bryk A., Schneider B. *Trust in Schools: A Core Resource*. New York : Russell Sage Foundation, 2002.
4. CASEL. *Social and Emotional Learning Framework*. Chicago : CASEL, 2017.
URL: <https://casel.org/sel-framework/>
5. Council of Europe. *Competences for Democratic Culture*. Strasbourg : Council of Europe, 2016.
URL: <https://www.coe.int/en/web/education/competences-for-democratic-culture>
6. Creswell J. W. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks : SAGE, 2014.
7. Freire P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York : Continuum, 1970.
8. Fullan M. *Leading in a Culture of Change*. San Francisco : Jossey-Bass, 2001.
9. Galtung J. *Peace by Peaceful Means*. Oslo : PRIO, 1996.
10. Hajir B., Brooks C. *Peace Education in Formal Schools: Why Is It Important and How Can It Be Done?* London : International Alert, 2020.
URL: <https://www.international-alert.org/publications/peace-education-formal-schools-why-is-it-important-and-how-can-it-be-done/>
11. Harris I., Morrison M. *Peace Education*. Jefferson : McFarland, 2013.
12. Hargreaves A. *Changing Teachers, Changing Times*. London : Cassell, 1994.
13. Hargreaves A., Fullan M. *Professional Capital*. London : Routledge, 2012.
14. Johnson D. W., Johnson R. T. *Cooperative Learning*. Boston : Allyn & Bacon, 1999.
15. Leithwood K. *Successful School Leadership*. Nottingham : DfES, 2006.
16. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. New York : Harper & Row, 1954.
17. Maslow A. H. *Toward a Psychology of Being*. New York : Van Nostrand, 1968.
18. OECD. *The Future of Education and Skills 2030*. Paris : OECD Publishing, 2019.
URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
19. Robinson V. *Student-Centered Leadership*. San Francisco : Jossey-Bass, 2011.
20. Rogers C. *Freedom to Learn*. Columbus : Merrill, 1969.
21. Rogers C. *On Becoming a Person*. Boston : Houghton-Mifflin, 1961.

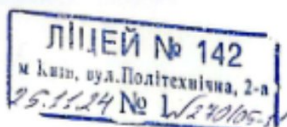
22. Salomon G. *Peace Education: The Concept, Principles, and Approaches*. New York : Routledge, 2012.
23. Saleh M. N. I. Approaches to Implementing Peace Education in High Schools // *Cogent Education*. – 2025. – Vol. 12, No. 1. – Article 2553004.
24. Senge P. *The Fifth Discipline: The Art & Practice of the Learning Organization*. New York : Doubleday, 2006.
25. Teach Peace! *Миротворча освіта для Нової Української Школи*. Дніпро, 2021.
26. UNESCO. *Learning to Live Together*. Paris : UNESCO, 2015.
URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000238120>
27. UNICEF. *Programming Guide: Conflict Sensitivity and Peacebuilding in Education*. New York : UNICEF, 2016.
URL: <https://www.unicef.org/media/96576/file/Programming-Guide-Conflict-Sensitivity-and-Peacebuilding.pdf>
28. WHO. *School-Based Violence Prevention*. Geneva : WHO, 2018.
URL: <https://www.who.int/publications/i/item/school-based-violence-prevention>
29. Youth Peer Education for Peacebuilding and Conflict Transformation: A Manual for Trainers in the Western Balkans. RYCO, UNFPA. Tirana–Belgrade–Sarajevo, 2021.
URL: https://www.rycowb.org/wp-content/uploads/2022/03/Y-Peer_PB_Manual_English_web.pdf
30. Zembylas M. *Peace Education and Emotional Learning*. Cambridge : CUP, 2019.
31. Байденко В. І. *Формування безпечного освітнього середовища*. Київ : Педагогічна думка, 2020.
32. Бек І. Д. *Особистість у виховних системах*. Київ : Либідь, 2008.
33. Бек І. Д. *Виховання особистості* : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003.
34. Бондаревська Є. В. *Педагогіка гуманізму*. Київ : Шкільний світ, 2012.
35. Василенко І. М. *Конфліктологія*. Харків : НУА, 2019.
36. Галтунг Й. *Мир шляхом мирних засобів*. Осло : PRIO, 1996 (укр.переклад).
37. Горбунова Л. *Психологія конфлікту*. Київ : Центр навчальної літератури, 2015.
38. Гончаренко С. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997.
39. Гриньова М. В. *Управління розвитком освітньої організації*. Полтава : ПНПУ, 2018.
40. Єрмаков І. Г. *Педагогіка партнерства*. Київ : Освіта, 2017

41. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
42. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 4 6 3 - I X .
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
43. Загребельний В. І. *Правове забезпечення освітнього процесу*. Київ : Юрінком Інтер, 2017.
44. Зорі Б. *Управління конфліктами в освітній організації*. Київ : Освіта, 2021.
45. Ільїч Л. М. *Коучингові технології в управлінні закладом освіти*. Київ : Університет Грінченка, 2022.
46. Ільїч Л. М. *Освітній менеджмент: теорія і практика*. Київ : Університет Грінченка, 2021.
47. Ільїч Л. М., Акіліна О. В. Миротворча освіта: генеза поняття, сутність, зміст // *Перспективи розвитку управлінських систем...* Київ : Університет Грінченка, 2022. С. 229–232.
48. Коваленко Л. І. *Психологічна безпека в освітньому середовищі*. Харків : Основа, 2018.
49. Коберник І. М. *Громадянська освіта як чинник формування культури миру*. Київ : Освіта, 2020.
50. Кондрацька Л. А. Культура миру: духовний вимір освіти майбутнього // *Духовність особистості*. 2022. Вип. 1 (103). С. 119–130.
URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/dosp/article/view/1553>
51. Князян М. О. *Менеджмент освіти: сучасні підходи*. Одеса : ПНПУ, 2020.
52. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989.
URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/convention>
53. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
54. Левченко К. Б. *Протидія булінгу в школі*. Київ : МОН України, 2020.
55. Марушкевич О. І. *Управлінські технології в освіті*. Київ : Каравела, 2017.
56. Маслов В. І. *Теорія та практика управління школою*. Київ : Либідь, 2009.
57. Миротворча освіта заради консолідованої та людиноцентричної Європи : зб. матеріалів II Всеукраїнської наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 20 червня 2025 р.). Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2025.
58. МОН України. *Концепція безпечної школи*. Київ : МОН, 2021.
59. МОН України. *Концепція “Нова українська школа”*. Київ : МОН, 2016.
60. Наказ МОН “Про затвердження Порядку реагування на випадки булінгу” № 1646 від 28.12.2019.

61. Національна стратегія створення безпечного освітнього середовища (2021–2025). Київ : КМУ, 2021.
62. Освіта для розвитку миру та толерантності : навч. посіб. / Ільїч Л. М. та ін. Київ : КМУ ім. Б. Грінченка, 2024.
63. Панченко А. *Формування миротворчої компетентності учнів у школі*. Київ : Педагогічна думка, 2019.
64. Панченко А. *Соціально-емоційний розвиток у школі*. Київ : Педагогічна думка, 2020.
65. Помиткін Е. Миротворча роль освіти... // *UNESCO Chair Journal*. 2024. Т. 1, № 9. С. 80–91. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(9\).2024.0006](https://doi.org/10.35387/ucj.1(9).2024.0006)
66. Пометун О. І. *Освіта для демократії та громадянськості*. Київ : Основа, 2018.
67. Пометун О. І., Сущенко І. М. *Громадянська освіта в школі*. Київ : Освіта, 2016.
68. Радченко О. В. *Управління змінами в закладі освіти*. Київ : Освіта, 2021.
69. Розенберг М. *Ненасильницьке спілкування: мова життя*. Київ : Основи, 2020.
70. Сисоєва С. О. *Освітні інновації*. Київ : Либідь, 2018.
71. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. *Методологія науково-педагогічних досліджень*. Київ : КНЕУ, 2019.
72. Слозанський В. Т. *Конфліктологія в освіті*. Львів : ЛНУ, 2016.
73. Сухомлинський В. О. *Павлиська школа*. Київ : Радянська школа, 1979.
74. Сухомлинський В. О. *Серце віддаю дітям*. Київ : Радянська школа, 1977.
75. Ушинський К. Д. *Людина як предмет виховання*. Київ : Освіта, 1995.

ДОДАТКИ

Додаток А

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЯКОСТІ ОСВІТИ УКРАЇНИ
(найменування органу, який проводить інституційний аудит,
вул. Ісакяна, 18, м. Київ, 01135, тел./факс (044) 236-33-11
E-mail: sqe@sqe.gov.ua, сайт: www.sqe.gov.ua, код згідно з СДРПОУ 41896851
його місцезнаходження, номери телефону, адреси електронної пошти, вебсайту)

АКТ
за результатами перевірки дотримання закладом освіти вимог
законодавства у сфері загальної середньої освіти (під час інституційного
аудиту)

"25" листопада 2024 року

№ 01-12/75-02-02/1

Ліцей № 142 м. Києва
(найменування закладу освіти)

СІЛЬВЕСТРОВА Ірина Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові* керівника закладу освіти**)

код згідно з СДРПОУ 21622214

Україна, 03055, місто Київ, вулиця Політехнічна, будинок 2-А
+38(044) 236 19 20, e-mail info@l142.kiev.ua; вебсайт https://l142.kiev.ua/
(місцезнаходження закладу освіти, його філії(й), номер телефону, адреси електронної пошти, вебсайту)

Кількість педагогічних працівників закладу освіти на день перевірки ____ 44 ____.

Кількість здобувачів освіти на день перевірки ____ 499 ____.

I. Загальна інформація про проведення перевірки під час інституційного
аудиту

Документ, на виконання якого проводиться перевірка:
Наказ від 05.11.2024 № 01-12/75

Тип інституційного аудиту:
у плановому порядку
+ у позаплановому порядку

Інформація про недопущення експертної групи до проведення інституційного аудиту або іншим
чином створення перешкод у її роботі

(заповнюється у разі наявності перешкод)

II. Строк проведення інституційного аудиту

Початок					Завершення				
19	11	2024	10	00	25	11	2024	15	00
Число	місяць	Рік	години	хвилини	число	місяць	рік	години	хвилини

Відскановано за допомогою CamScanner

III. Інформація про останній проведений захід державного нагляду (контролю) у сфері загальної середньої освіти

У плановому порядку	У позаплановому порядку
Тип заходу державного нагляду (контролю)	Тип заходу державного нагляду (контролю)
+ не проводився	+ не проводився
проводився з ____ по ____	проводився з ____ по ____
Акт перевірки № ____ Розпорядження щодо усунення порушень: не видавалося; видавалося; його вимоги: виконано; не виконано	Акт перевірки № ____ Розпорядження щодо усунення порушень: не видавалося; видавалося; його вимоги: виконано; не виконано

IV. Особи, присутні під час перевірки

Голова та члени експертної групи, які брали участь у проведенні перевірки

Заступник начальника управління – начальник відділу оцінювання закладів освіти Державної служби якості освіти України (голова комісії)

СВЯТЕНКО Олена Володимирівна (прізвище, ім'я, по батькові)

Головний спеціаліст відділу оцінювання закладів освіти управління інституційного аудиту Державної служби якості освіти України

НАСТЮК Галина Степанівна (прізвище, ім'я, по батькові)

Головний спеціаліст відділу оцінювання закладів освіти управління інституційного аудиту Державної служби якості освіти України

ГРУЗИНСЬКА Ольга Олександрівна (прізвище, ім'я, по батькові)

Заступник начальника управління – начальник відділу інституційного аудиту та позапланового контролю управління Державної служби якості освіти у Чернігівській області

УСК Ірина Анатоліївна (прізвище, ім'я, по батькові)

Завідувач сектору інформаційно-організаційного забезпечення Центрального міжрегіонального управління Державної служби якості освіти

ТОМЧУК Тетяна Михайлівна (прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник закладу освіти

Директор Ліцею № 142 м. Києва (посада)

СУЛЬВЕСТРОВА Ірина Анатоліївна (прізвище, ім'я, по батькові)

Треті особи, яких залучено до проведення перевірки

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Відскановано за допомогою CamScanner

V. Процес проведення перевірки під час інституційного аудиту (окремих процедур) фіксувався

закладом освіти	засобами аудіотехніки
посадовою особою органу, який проводить інституційний аудит	засобами відеотехніки
	засобами аудіотехніки
	засобами відеотехніки

VI. Перелік питань щодо додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері загальної середньої освіти та опис виявлених порушень (у разі наявності)***

№ з/п	Питання щодо додержання закладом освіти вимог законодавства у сфері загальної середньої освіти	Відповіді на питання	Не відповідає	Опис виявленого порушення (фактичних обставин і відповідних матеріалів, що їх підтверджують) із зазначенням статей (частин, пунктів, абзаців тощо) актів законодавства
Так	Ні			
1	Підстави для провадження діяльності з надання освітніх послуг у сфері загальної середньої освіти (наявність ліцензії, статуту, положення про структурний(і) підрозділ(и))	+		Статут ліцею № 142 м. Києва (далі – ліцей) затверджено наказом управління освіти Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації від 12 жовтня 2012 р. № 523 не відповідає вимогам чинного законодавства.
2	Зарахування дітей до закладів освіти, відрахування учнів із закладів освіти і переведення учнів з одного закладу освіти до іншого (для приватних і корпоративних закладів освіти - відповідно до порядку, визначеного засновником)	+		
3	Формування класів, класів-комплексів (у разі наявності)	+		
4	Норми наповнюваності класів і класів-комплексів (у разі наявності) державного, комунального закладу освіти	+		
5	Поділ класів на групи під час вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) у державному, комунальному закладі освіти	+		
6	Порядок обліку учнів	+		
7	Вимоги щодо структури і тривалості навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними	+		
8	Обсяг і зміст складових освітньої(их) програми (програм) закладу освіти, порядок її (їх) розроблення/схвалення/затвердження, а також кошти, за	+		

Відскановано за допомогою CamScanner

№	рахунок яких здійснюється її (їх) реалізація			
9	Зміст і порядок складання/затвердження річного(их) навчального(их) плану(ів) закладу освіти	+		Навчальним планом 10-11-х класів на вивчення фізичної культури у 2024/2025 н.р. передбачено 2 години на тижень, що суперечить вимогам типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 р. № 408 (в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28 листопада 2019 р. № 1493), Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392.
10	Засоби навчання та обладнання навчальних кабінетів і STEM-лабораторій (вимоги до оснащення засобами навчання та обладнання; документація, яку повинні мати засоби навчання та обладнання)	+		Обладнання та інвентар фізкультурно-спортивної зали ліцею не відповідає вимогам пункту 6 Типового переліку обладнання та інвентарю для фізкультурно-спортивних приміщень закладів освіти, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 03 липня 2020 р. № 889 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2023 р. № 648), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13 серпня 2020 р. за № 777/35060.
11	Підстави та порядок організації форм здобуття повної загальної середньої освіти	+		Усупереч вимогам абзаци першого пункту 5 розділу II Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2016 р. № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 лютого 2021 р. № 160), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. за № 184/28314 (далі - Положення), відсутня заява одного з батьків, інших законних представників (за формою згідно з додатком 3 Положення) для організації самостійного опанування змісту окремих навчальних предметів (екстернат у поєднанні з педагогічним патронажем).

Відскановано за допомогою CamScanner

				- Романенка Г.І.б.а, учні 8-Б класу (у 2023/2024 н.р. самостійне опанування навчальних предметів - мистецтво, трудове навчання, основи здоров'я); - Федюнова Федора, учні 11-В класу (у 2023/2024 н.р. самостійне опанування навчальних предметів - захист України, мистецтво). Усупереч вимоги пункту 3 розділу III Положення не поінформовано Службу у справах дітей та сім'ї Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації про зарахування (переведення) здобувачів освіти на сімейну (домашню) форму у 2022/2023 н.р. 57 учнів, 2023/2024 н.р. - 11 учнів.
12	Порядок проведення державної підсумкової атестації в закладі освіти		+	
13	Забезпечення умов для здобуття освіти осіб з особливими освітніми потребами		+	
14	Порядок утворення та функціонування в закладі освіти педагогічної ради, а також піклувальної ради (у разі її створення)	+		
15	Наявність штатного розпису закладу освіти і порядок його розроблення/подождження/затвердження		+	Усупереч вимогам частини першої статті 60 Закону України «Про повну загальну середню освіту» штатний розпис ліцею на 2023, 2024 роки затверджений в.о. начальника управління освіти Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації.
16	Наявність тарифікаційних списків працівників і порядок їх погодження/затвердження		+	Усупереч абзаци четвертому пункту 4 розділу I Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти України, від 15 квітня 1993 р. № 102 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 15 квітня 1993 р. за № 56), тарифікаційні списки ліцею на 01 вересня 2023 р., 02 вересня 2024 р. затверджені в.о. начальника управління освіти Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації.
17	Порядок розподілу педагогічного навантаження педагогічних працівників (у тому числі менше норми)		+	

Відскановано за допомогою CamScanner

18	Підвищення кваліфікації педагогічними працівниками	+	Усупереч частини третьої статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту» річний план підвищення кваліфікації педагогічних працівників на 2024 рік не затверджений педагогічною радою.
19	Проходження атестації/сертифікації педагогічними працівниками	+	Графік роботи атестаційної комісії в 2023/2024 навчальному році затверджений з порушенням термінів рішення атестаційної комісії (протокол від 17 жовтня 2023 року №2), що є порушенням пункту 1 розділу III Положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 09.09.2022 № 805, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21.12.2022 за № 1649/38985, у редакції, чинній до 05 листопада 2024 р. (далі – Положення про атестацію педагогічних працівників) Усупереч абзацу другого пункту 2 розділу III Положення про атестацію педагогічних працівників (у редакції, чинній до 05 листопада 2024 р.) атестаційною комісією закладу освіти не затверджено окремий список педагогічних працівників, які підлягають позачерговій атестації в 2023/2024 навчальному році
20	Виконання педагогічними працівниками обов'язків, передбачених законодавством	+	У 2024/2025 н.р. учителем (Михайлюк О.О.) не забезпечено виконання освітньої програми ліцею, схваленої на засіданні педагогічної ради (протокол від 26 серпня 2024 р. № 1), затвердженої керівником: для вивчення учнями 8-х класів навчального предмета «Трудове навчання» вчитель використовує навчальну програму курсу за вибором для учнів 8-11 класів «Технології комп'ютерної обробки інформації» (лист Інституту модернізації змісту освіти від 09 червня 2020 р. № 22.1/12-Г-346) замість навчальної програми «Трудове навчання, 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів» (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804).

Відскановано за допомогою CamScanner

21	Виконання керівником закладу освіти обов'язків, передбачених законодавством	+			
22	Вимоги щодо діловодства в державних і комунальних закладах освіти	+			
23	Забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти	+			
24	Організація харчування учнів (наявність особи, відповідальної за організацію харчування в закладі освіти; організація харчування дітей пільгових категорій)	+			
25	Забезпечення учнів медичним обслуговуванням (наявність медичного працівника в закладі освіти; облікова документація щодо медичних оглядів учнів)	+			
26	Порядок організації та функціонування групи (груп) подовженого дня		+		
27	Організація проживання та утримання учнів в пансіоні закладу освіти (норми наповнюваності груп; ознайомлення батьків, інших законних представників злочувачів освіти з умовами перебування в пансіоні)			+	
28	Порядок надання державними, комунальними закладами освіти платних та інших послуг (у разі їх надання)			+	
29	Вимоги щодо відносин між закладом освіти та громадськими об'єднаннями, воєнізованими формуваннями, політичними партіями (об'єднаннями), релігійними організаціями	+			
30	Особливі вимоги до діяльності спеціалізованих закладів освіти			+	
31	Особливі вимоги до діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти			+	

За результатами перевірки встановлено:

відсутність порушень вимог законодавства

✦ наявність порушень вимог законодавства

ВІІ. Перелік питань для закладу освіти щодо здійснення контролю за діями (бездіяльністю) посадових осіб органу, який проводить інституційний аудит****

Відскановано за допомогою CamScanner

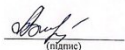
№ з/п	Питання щодо здійснення контролю	Відповіді на питання	
		Так	Ні
1	Про проведення інституційного аудиту заклад освіти письмово повідомлений не пізніше ніж за 10 днів до його початку	✦	
2	Копію наказу про проведення інституційного аудиту та службові посвідчення, що засвідчують посадових осіб органу, який проводить інституційний аудит, пред'явлено	+	
3	Перед початком проведення інституційного аудиту внесено запис до журналу, в якому обліковуються заходи державного нагляду (контролю) в закладі освіти (у разі наявності)	+	
4	До початку роботи експертної групи в закладі освіти проведено нараду, під час якої голова експертної групи проінформував про порядок проведення інституційного аудиту	+	
5	Строк роботи експертної групи в закладі освіти не перевищував строку, визначеного законодавством	+	
6	Під час проведення інституційного аудиту посадові особи органу, який проводить інституційний аудит, надавали керівнику та працівникам закладу освіти консультаційну допомогу (у разі потреби)	+	
7	Перед початком проведення інституційного аудиту керівника закладу освіти попереджено про використання засобів аудіо-, фото- та відеозапису (у разі, якщо такі засоби використовувалися)	+	

ВІІІ. Пояснення, зауваження або заперечення щодо проведеної перевірки та цього акта

№ з/п	Пояснення, зауваження або заперечення

Голова та члени експертної групи, які брали участь у проведенні перевірки під час інституційного аудиту

Заступник начальника управління – начальник відділу оцінювання закладів освіти Державної служби якості освіти України (голова комісії)

(підпис)

Олена СВЯТЕНКО
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Головний спеціаліст відділу оцінювання закладів освіти управління інституційного аудиту Державної служби якості освіти України

(підпис)

Галина НАСТЮК
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Головний спеціаліст відділу оцінювання закладів освіти управління інституційного аудиту Державної служби якості освіти

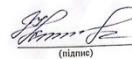
Відскановано за допомогою CamScanner

України

Заступник начальника управління – начальник відділу інституційного аудиту та позапланового контролю управління Державної служби якості освіти у Чернівецькій області

(підпис)

Ольга ГРУЗИНСЬКА
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Ірина УСІК
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

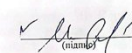
Завідувач сектору інформаційно-організаційного забезпечення Центрального міжрегіонального управління Державної служби якості освіти

(підпис)

Тетяна ТОМЧУК
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник закладу освіти

Директор Ліцею № 142 м. Кисва (посада)

(підпис)

Ірина СІЛЬВЕСТРОВА
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Треті особи, яких залучено до проведення перевірки

(посада)

(підпис)

(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

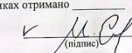
(посада)

(підпис)

(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Примірник цього акта на 9 сторінках отримано

Директор Ліцею № 142 м. Кисва (посада)

(підпис)

Ірина СІЛЬВЕСТРОВА
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Відмітка про відмову від підписання керівником закладу освіти, третіми особами цього акта

* По батькові особи зазначається у разі його наявності.

** Під терміном "керівник закладу освіти" розуміється також особа, яка виконує обов'язки керівника закладу освіти.

*** У разі нездоушення експертної групи до проведення інституційного аудиту перелік питань щодо проведення перевірки не заповнюється.

**** Цей розділ заповнюється виключно керівником закладу освіти.

Відскановано за допомогою CamScanner

АНКЕТА

“Оцінювання впровадження практик миротворчої освіти в освітньому середовищі ЗЗСО”

Метою опитування є з'ясування стану впровадження практик миротворчої освіти, рівня безпеки, партнерства, діалогу та ненасильницької взаємодії в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Опитування є анонімним. Отримані результати будуть використані виключно з науковою метою в узагальненому вигляді.

Чи вважаєте ви освітнє середовище школи безпечним для всіх учасників
освітнього процесу?

☐ Так ☐ Ні

Чи панує у школі атмосфера взаємної поваги між учнями та педагогами?

☐ Так ☐ Ні

Чи демонструють педагоги у своїй поведінці приклад толерантного та
ненасильницького спілкування?

☐ Так ☐ Ні

Чи маєте ви можливість вільно висловлювати власну думку без страху
негативних наслідків?

☐ Так ☐ Ні

Чи розв'язуються конфліктні ситуації у школі переважно шляхом
діалогу та порозуміння?

☐ Так ☐ Ні

Чи функціонує у школі система медіації або служба порозуміння?

☐ Так ☐ Ні

Чи знаєте ви, до кого звернутися у школі у разі конфліктної ситуації або порушення прав?

☐ Так ☐ Ні

Чи залучаються учні до обговорення та прийняття рішень, що стосуються життя школи?

☐ Так ☐ Ні

Чи проводяться у школі заходи, спрямовані на формування культури миру, взаємоповаги та толерантності?

☐ Так ☐ Ні

Чи обговорюються під час уроків теми прав людини, демократичних цінностей та мирного співіснування?

☐ Так ☐ Ні

Чи заохочують педагоги співпрацю між учнями замість конкуренції?

☐ Так ☐ Ні

Чи відчуваєте ви психологічний комфорт під час перебування у школі?

☐ Так ☐ Ні

Чи вибудовується взаємодія між учнями, педагогами та батьками на засадах партнерства?

☐ Так ☐ Ні

Чи діють у школі чіткі та ефективні механізми реагування на випадки булінгу?

☐ Так ☐ Ні

Чи сприяє школа розвитку навичок емпатії, активного слухання та взаємної підтримки?

☐ Так ☐ Ні

Чи вважаєте ви, що практики миротворчої освіти у школі мають системний характер?

☐ Так ☐ Ні

Чи відчуваєте ви особисту відповідальність за підтримання мирної та доброзичливої атмосфери у школі?

☐ Так ☐ Ні

Чи забезпечує школа повагу до культурної, соціальної та індивідуальної різноманітності?

☐ Так ☐ Ні

Чи сприяє освітнє середовище школи формуванню миротворчої компетентності учнів?

☐ Так ☐ Ні

Чи потребує, на вашу думку, впровадження практик миротворчої освіти у школі подальшого вдосконалення?

☐ Так ☐ Ні